

Uuve Södör

Tukihenkilönä

**Tapaustutkimus tukihenkilötoiminnasta
pienen pojan kanssa**

Jyväskylän yliopisto
yhteiskuntapolitiikan
pro gradu-tutkielma
1997

TIIVISTELMÄ

Tämä työ kertoo yhdestä lastensuojelutukitoimen muodosta - tukihenkilötoiminnasta lapsen kanssa. Toimin kuusivuotiaan pojan tukihenkilönä joka tarvitsi ulkopuolista apua löytääkseen uusia harrastuksia, saadakseen ohjausta ja tukea.

Tutkimukseni teoreettisessa osuudessa tarkastelen erilaisia historiallisia ratkaisuja ja muotoja, joita on sovellettu lasten saattamiseksi yhteiskuntakelpoisiksi. Yritän samalla selvittää, miksi tukihenkilötoiminta nykypäivänä on hyvinkin varteenotettava toimenpide lastensuojelussa.

Tutkimukseni empiirinen osuus koostuu pääasiallisesti päiväkirjatyypisistä raportista, jota olen pitänyt puoli-toista vuotta kestäneen tukisuhteen aikana. Yritän perehtyä tukihenkilötoiminnan olemukseen ja valottaa sitä case-tapauksena päiväkirjan avulla.

Sisältö:

1. ALOITUS	1
2. PERHEEN SOSIAALINEN MUUTTUMINEN	2
2.1. Esimoderni perhe	3
2.2. Moderni perhe	3
2.3. Postmoderni elämä	4
3. LASTENSUOJELUN KEHITYS	5
3.1. Vaivaishoidon lapset	5
3.2. Lapsipolitiikan synty	6
3.3. Lapset kouluun	7
3.4. Suojelukasvatus ja nuorisrikollisuus	8
3.5. Lastensuojelun lainsäädännön kehitys	9
4. LAPSI JA YHTEISKUNTA	10
4.1. Sosialisatio	12
4.2. Riskilapset - riski yhteiskunnalle	14
4.3. Ennalataehkäisy	16
5. TUKIHENKILÖTOIMINTA	17
5.1. Vapaaehtoistyö	17
5.2. Tukihenkilötoiminta	18
6. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
6.1. Tutkimustehtävä	20
6.2. Tapaustutkimus toimintatutkimuksena	21
6.3. Päiväkirja aineiston keruuna	22
7. PÄIVÄKIRJA	24
Äiti	45
Aki	47
Jari	47
8. POHDINTOJA	48
9. LÄHTEET	51

1. ALOITUS

Ajatus hakea pojalle tukihenkilö tuli koulun kautta. Opettajan mielestä Jari käyttäytyi aggressiivisesti, häiritsi tunteja, haastoi riitaa. Oliko tämä merkki huomion puutteesta? Koulussa tiedettiin vaikea kotitilanne, nelihenkisen perheen yksihuoltajaäiti sylivauvansa kanssa ei jaksanut kaikkea. Tukitoiminnan ajateltiin keventävän äidin taakkaa, auttavan poikaa saamaan lisää ohjausta ja huomiota.

Äiti hyväksyi tukitoiminta-ajatuksen. Tulin tapamaan poikaa harrastusten parissa viikottain, samoin olin paljon yhteydessä hänen äitiensä ja tukihenkilösuhdetta organisoiviin viranomaisiin.

Yhteiskuntapolitiikan ykkösseminaari ja tukihenkilötoiminnan aloitus ajoittuivat samaan aikaan. Kun tutkielmani aiheen piti löytyä, ajattelin voivani yhdistää sen hyvin tukihenkilötoiminnan kanssa. Vaikeampi kysymys oli miten tutkisin sitä ja mistä näkökulmasta? Pelkkä historiallinen katsaus tai teoreettinen aiheen käsittelytapa ei tuntunut tarpeeksi kiinnostavalta. Tukihenkilötoiminnasta ei myöskään löytynyt kovin monta lähettä. Ja jos olen itse mukana toiminnassa, niin mitä siitä olisi hyötyä, ellen pystyisi käyttämään hyväksi omia kokemuksiani. Vähitellen minulle selkeni miten sen tekisin. Ajattelin pitää päiväkirjaa, johon kirjaisin tekemiset, tapahtumat, kokemukset ja ajatukset.

”Toimiessani tukihenkilönä pystyn samalla osallistuvana tutkijana tarkkailemaan tukihenkilösuhdetta. Tarkkailemaan omaa kehitystäni siinä toiminnassa, minun toimintani positiivista vaikutusta tuettavaan. Omien havaintojeni lisäksi voisin tukihenkilöiden piirissä käytävissä keskusteluissa ottaa selvää asioista, jotka ovat ajankohtaisia ja koskevat meitä tukihenkilöitä ja meidän toimintaamme, löytää ratkaisuja eteen tuleviin ongelmiin. Ehkä sen voisi muotoilla tällä tavalla - tapaus ”MINÄ TUKIHENKILÖNÄ” - minun henkilökohtaisia ajatuksiani, kokemuksiani, elämyksiä siitä. Mitä pystyn antamaan ja mitä saan itse?”
(Raportti Ykkösseminaarissa, 04.05.94.)

Mielestäni tämä tuntui kiinnostavalta tavalta päästä syvälle aiheeseen. Tietysti tämäläinen työ asettaa tietynlaisia vaatimuksia, mutta uskoin selviytyväni niistä. Päätös kirjoittaa gradu tukihenkilötoiminnasta toi varsinaisen tukihenkilötoiminnan lisäksi muutakin työtä. Nyt oli pakko kirjata kaikki, tai ainakin tärkein muistiin.

”Silloin, kun päätin yhdistää tukihenkilötoiminnan gradun-tekoon, en vielä tarkalleen tiennyt, mikä olisi ongelmani. Mitä etsin? Yritäkö todistaa vai ratkaista jotain? Vähitellen tukihenkilötoiminta on avautunut minulle. Se tuo uutta tietoa, vaikuttaa elämääni, arvoihini ja asenteisiini. Olen saanut paljon ajattelemisen aihetta, myöskin tilaisuuden pohtia itseä-

ni, oppinut tuntemaan ja kasvattamaan itseäni. On ollut ristiriitoja ja paineita, mutta olen saanut myöskin tyydytystä ja mielihyvää, ja toivottavasti suonut sitä muillekin.

Tavoitteenani on oman tutkimukseni välityksellä valottaa tukihenkilötoimintaa: Järjestö, virallinen ohjaus, toimintani tuettavan kanssa, ajatukseni kaikesta... En halua tehdä yleistyksiä, en kehittää mitään teorioita, en todistaa, enkä ratkaista mitään yhteiskunnallisia ongelmia. Tämähän on vain minun tapaukseni ja tahdon päästä mahdollisimman syvälle siihen.

Aluksi tein vain lyhyitä merkintöjä tapaamisistamme, lähinnä siitä, mitä teimme. Mutta ajan myötä olen lisännyt muiden henkilöiden ajatuksia, puheita ja omia pohdintojani. On vaikea päättää, mitä kirjoitan ja mitä en. En pysty olemaan aina järjestelmällinen, eikä kaikkia ajatuksiakaan saa järjestykseen. Yleensä olen kirjoittanut tapaamisistamme välittömästi niiden jälkeen, mutta joskus saattaa mennä viikkoja ennen kuin saan päiväkirjan ajan tasalle” (Raportti Kakkosseminaarissa, 05.95.). Nyt jälkeinpäin, kun luen päiväkirjoja ja muistelen mitä kaikkea ehdin tehdä Jarin kanssa, minua ihmetyttää, miten jaksoin tuon kaiken.

2. PERHEEN SOSIAALINEN MUUTTUMINEN

Perhe on ollut yhteiskunnan peruspilari niin kauan kuin muistamme. Se on yksikkö, jolle olemme velkaa inhimillisyytemme. Tiedossa ei ole muuta tapaa tuottaa ihmisiä kuin kasvattamalla heidät perheessä. Tosiasia, että perheyksikkö on löydetty kaikista yhteiskunnista, antaa luvan myös olettaa, että yhteiskuntaa ei voi olla olemassa ilman sitä (Gerald 1976).

Kautta historian on yritetty etsiä vastausta siihen, minkälaista oikean ja onnellisen perhe-elämän kuuluisi olla. Yhtä oikeata ja ainoata vastausta ei ole löydetty. Perheen rakenne on aina riippunut yhteiskunnallisista olosuhteista ja sen kehityksestä. Yhteiskuntatieteilijät ovat nähneet perheen koko yhteiskunnan perusarvoja heijastelevana ideologisenä rakennelmana, jota ei voi tutkia ympäristöstään irrotettuna ja autonomisena yksikkönä.

Virheellisesti puhutaan nykyisin ydinperheestä kuin luonnollisesta ja universaalista perheen muodosta. Sitä se ei kuitenkaan ole. Perheet ovat niin monimuotoisia, ettei yhdenkään perheen määritelmän luulisi kattavaan niitä kaikkia.

Ei ole kauan siitä, kun oikeaksi perheeksi tunnistettiin vain sellainen perhe, josta löytyivät kummatkin vanhemmat ja lapsi tai lapsia. Nykyisin sosiaalityössä pidetään perheeseen kuuluvaksi kaikkia yhteistä jääkaappia käyttäviä henkilöitä. Taskisen (1994, 3) määrittely on taas paljon laajempi. Hän käsittää perheen perinteisesti määriteltynä ryhmänä, jonka jäsenet liittyvät toisiinsa avo/avioliiton tai syntymän kautta ja nykyisin myös adoption tai keinohedelmöityksen kautta. Perheen erottavat muista sosiaalisista ryhmistä tunteenomaiset, sosiaaliset ja juridiset siteet jäsenten välillä, joilla on sellaisia rooleja kuin puoliset, vanhemmat ja lapset, sisarukset ja suku-

laiset.

2.1. Esimoderni perhe

Esimodernina aikana ihmisten katsottiin kuuluvan samaan perheeseen, jos he olivat sukulaisia. Perheen perusta oli paljolti biologinen, joskin esimerkiksi kristillinen kummijärjestelmä ulotti sukulaisuuden piirin sen ylikin. Perhe ei toisin sanoen rajoittunut vain yhdessä asuvien perheenjäsenten joukoksi. Suuri kuolleisuus merkitsi myös sitä, että uudelleena-vioituminen oli varsin yleistä ja perheet olivat siis moniaineksisia. Usein perheeseen luettiin kuuluvaksi myös palvelusväki (Takala 1994, 9).

Sen aikaista perhettä luonnehtivat suurperheen jäsenten väliset läheiset suhteet. Perheyhteisö oli rationaalinen yksikkö. Ensisijaisesti sen tehtävänä oli yhdistää suurperheen jäsenet työnjaolla, taata suvullinen jatkuvuus ja jäsenten turvallisuus. Jaakkolan (1991, 10) mukaan myös ilman perhettä elävien perusturvasta huolehdittiin. Talon isännän oli turvattava, paitsi perheenjäsentensä, myös palkoillistensa ja näiden perheenjäsenten toimeentulo sairauden aikana ja järjestettävä pitkään palvelleiden eläketurva.

Miehille, fyysisesti vahvempana sukupuolena, jäivät raskaammat työt naisille kodinhoito ja lastenkasvatus. Ei mies eikä nainen voinut toimia tehokkaasti ilman toisen osapuolen palveluja. Kaikissa yhteiskunnissa oli myös iästä johtuvaa työnjakoa, esimerkiksi kevyempiä tehtäviä lapsille, jotka huolehtivat nuoremista sisaruksistaan. Maatalousvaltaisissa yhteiskunnissa oli lasten työpanos suurempi (Gerald 1976). Esimodernissa yhteiskunnissa avioliitto nähtiin näin ollen käytännöllisesti taloudellisena ja järjeställisenä. Sarmela (1969, 181) sanoo, että perhe oli taloudellisesti lähes oma-varainen yksikkö. Niin tuotanto, sukupolvittainen uusintaminen kuin kulutuskin tapahtuivat perheessä, joten nimenomaan työ ja siihen liittyvät suhteet muodostivat perheen perustan.

Talonpoikaisessa yhteiskunnassa edustivat lapset vanhemmille turvaa vanhuuden varalle. Kun lapsikuolleisuus oli korkeaa, piti lapsia hankkia paljon, jotta suvun jatkuvuus ja toimeentulo ruuminvoimien heikennyttä olisi edelleen tullut turvatuksi (Kolu 1994, 34).

2.2. Moderni perhe

Frederic Le Play oli ensimmäinen perheentutkija 1800-luvulla, joka korosti yhteiskunnallisten muutosten vaikutusta perhemuotoihin. Hänen mukaan taloudelliset ja poliittiset mullistukset olivat muuttaneet erityisesti suurten kaupunkien moraalista ilmapiiriä. Eurooppalaisten suurkaupunkien slummeihin oli syntynyt uusi ihmistyyppi, juureton, epätoivonen ja altis kumoukselliselle kiihotukselle. Syy siihen oli hänen mielestään perhesiteiden löystyminen. Playlle perhe oli se yhteiskunnan moraalinen perusyksikkö, jonka hyvinvoinnista riippuen yhteiskunnat joko selviytyvät

tai tuhoutuvat (Häggman 1996).

Modernin elämänmuodon yleistyttyä ja hyvinvoinnin lisääntyttyä kehittyi vähitellen se pienperheen muoto, jota on totuttu pitämään varsinaisena "perheenä". Perhepiiri irrottautui laajasta sukulaisverkostosta omaksi yksiköksi ja muutenkin sulkeutui omaan yksityisyyteensä. Biologisen yhteisyyden lisäksi yhdessä asuminen, kotielämä tuli määrittelemään perhettä. Pidentynyt elinikä ja lisääntynyt hyvinvointi pitivät perheet aikaisempaa pitempään yhdessä, varsinkin koska avioeroihin suhtauduttiin torjuvasti (Takala 1994, 9). Jallinoja (1985) tuo esiin ydinperheen erityisinä ja osin ristiriitaisina tuntomerkkeinä sen pienen koon ja yksinkertaisen rakenteen, eristäytyneisyyden suvusta, naapureista, naisen ja miehen korostetusti eriliset roolit ja toimintapiirit. Naisen ja miehen sekä vanhempien ja lasten välisen suhteen tasa-arvoistumisen, tunnepohjaisen puolisovalinnan, järjkevän suunnittelumallisuuden (perhesuunnittelu), kasvatukseen keskeisyyden sekä perhe-elämän privatisoitumisen. Parsons (1956) kehitti teorian, jonka mukaan kasvatukseen keskeinen individualistinen ydinperhe toimi kaupungistuneessa teollisuusmiljöössä tehokkaammin kuin perinteinen suurperhe. Perhe erikoistui kasvattamaan ja sosiaalistamaan lapsia ja vanhemmuudesta tuli keskeinen osa modernin aikuisen persoonallisuutta. Kasvatukseen keskeinen individualistinen ydinperhe toimi myös kaupungistuneessa teollisuusmiljöössä tehokkaammin kuin perinteinen suurperhe. Funktionalistina hän katsoi perheen olevan paras mahdollinen yksikkö hoitamaan sosiaalisuhteita. Perhe on riittävän pieni yhteisö, siinä on mahdollista luoda pysyviä ihmissuhteita ja se on tarpeeksi eriytynyt.

2.3. Postmoderni elämä

Postindustralismin ajan tietoyhteiskunnassa perheiden ilmenemismuodot alkavat jälleen vaihdella, kun avioerot ja uudelleenavioituminen lisääntyvät rajusti. Uusperheiden yleistyminen merkitsee myös sitä, että perhepiiri laajenee uudestaan, mutta nyt ei niinkään verisukulaisuuden suuntaan kuin entisiä ja nykyisiä avo- ja aviopareja yhdistäväksi verkostoksi. Yhdessä asumisen merkitys perheen määrittäjänä vähenee. Perheen käsite saa monia merkityksiä, eikä sillä ole enää yhtä tiivistä yhteyttä biologiseen uusintamiseen (Takala 1994, 9).

Perhe yhdenlaisena, rationaalisenä ja dominoivana mallina on kadottanut asemansa postmodernissa yhteiskunnassa. Yksinhuoltajuus on yhä yleisempi vaihtoehto ydinperheelle. Uutta on myös se, että yksivanhempaisuus on kulttuurisesti normalisoitumassa. Se on nykyisin sosiaalisesti hyväksyttävämpi tapa järjestää ja elää perheeksi mielettyjä suhteita kuin oli aikaisemmin. Siitä on tullut vaihtoehto onnettomista ja vahingollisista parisuhteista pois hakeutuneille (Alanen 1994, 111-112). Silti Robertson (1987) uskoo, että vaikka sosiaaliset ja taloudelliset tekijät aiheuttavat kaikissa instituutioissa jatkuvia muutoksia, on ydinperhe epäilemättä mukautumassa

tulevaisuuden olosuhteisiin ja tulee silti dominoimaan.

Esimodernina aikana erilaisuutta pelättiin. Modernissa maailmassa vallitsee vielä samanlaisuuden paine. Postmoderni hyväksyy yksilöiden erilaisuuden. Postmodernille ominainen käsitys elämästä ja perhe-elämästä on kovasti hajoittanut konventionaalisen perhemallin perusteita. Enää ei puhuta normatiivisista itsestänselvyyksistä. Yksilöt tulevat enemmän tietoiseksi itsestään, siihen liittyy kriittisyys ja refleksiivisyys - omaan olemukseen liittyvä arvio (Matilal 1996). Individualistisessa perhekäsityksessä on keskeisenä ajatuksena, että jokainen ihminen on vapaa ja itsenäinen yksilö, jonka tekoja institutionaaliset ja muut sosiaaliset säännökset eivät saa kahlita, eivät edes perheen sisäiset säännöt ja roolit (Jallinoja 1985, 26-28). Takalan (1994, 8) mielestä perhemuodon historiallinen vaihtuvuus tuotannollisten ehtojen rytmissä tekee kysymyksen "luonnollisesta" perheestä turhaksi. Perheen mallista ei enää ole syytä puhua yksikössä.

3. LASTENSUOJELUN KEHITYS

3.1. Vaivaishoidon lapset

Maatalousvaltaisessa sääty-yhteiskunnassa, joka Suomessa hajosi 1800-luvun lopulla, piti lasten toimeentulosta ja kasvatuksesta huolta maatilana muodostama patriarkaalinen yhteisö. Perhejärjestelmän tukena oli sukulais- ja naapuriyhteisöjen turvajärjestelmät ja myös kummijärjestelmä turvattomiksi jääneiden lasten huollon järjestämisessä.

Kirkolla oli omat valvonta- ja tukemistehtävänsä patriarkaalisen elämäjärjestyksen ylläpitämisessä. Papisto valvoi ja tuki kirkkolakien mukaista lasten kasvattamista. Tehokkaana valvontavälineenä oli ripille pääsyn estäminen niiltä, jotka eivät olleet välttämättömästi oppiansa saaneet. Ripille pääsy oli nimittäin avioliittoon pääsemisen ehto (Pulma 1987, 12).

1700-luvun nopea väestönkasvu maaseudulla lisäsi ennen muuta tilattoman väestön määrää, jonka sitominen patriarkaaliseen yhteisöön tuotti kasvavia ongelmia. Suurkaupungeissa, joihin kerääntyi yksinäisiä naisia, leskiä, aviottomien lasten äitejä ja sotilaiden perheitä, alettiin lapsijoukkojen kerjuun ja irtolaisuuden leviämisen myötä perustamaan huolenpito- ja sosiaalistamislaitoksia turvattomille lapsille. Tukholmassa kuritus- ja lapsihuoneisiin ei otettu alle 7-vuotiaita, sillä heitä ei pidetty täysin työkykyisinä. Ensimmäisten lastenkotien tehtävänä oli estää lasten kerjääminen ja totuttaa heidät työntekoon. Lapset tuli antaa laitoksista käsityöläisten oppipojiksi heti, kun he olivat johonkin työhön kykeneviä (Pulma 1987, 13-15).

Vuoden 1879 vaivaishoitoasetus velvoitti kuntia avustamaan turvattomia alaikäisiä sekä työkyvyttömiä, toisen huolenpitoa vailla olevia aikuisia. Työkykyisten oli selviydyttävä ilman yhteiskunnan apua. Kunta kuitenkin saattoi antaa apua esimerkiksi työttömyyden, kadon, tilapäisen sairauden

tai suuren lapsijoukon elättämisen takia myös työkykyiselle, mutta se oli vapaaehtoista vaivaishoitoa (Piirainen 1974, 9).

Jokaisen työkykyisen köyhän oli pakko mennä palvelukseen, koska vain se tarjosi laillisen suojelun ja turvan irtolaiseksi joutumista vastaan. Maaseudulla oli niiden talonpoikien lasten, joita kotitilalla ei tarvittu, lähdettävä säätyläisten työvoimaksi. Turvattomien lasten huollossa painotti laki myös elätehoitoa, mikäli erityistä kasvatustalosta ei ollut mahdollista perustaa. Helpotukseksi niille talollisille ja käsityöläisille, jotka olivat ottaneet huolettavakseen turvattoman lapsen, ei lapsi saanut jättää heitä ennen kuin oli omalla työllään maksanut hoitokustannukset takaisin. Niinpä alle 12-vuotiaana otetun lapsen oli palveltava isäntäänsä vähintään 18-vuotiaaksi saakka (Pulma 1987, 13-15).

Jossain määrin oli vaivaishoidon tukena myös 1898 annettu holhouslaki, jonka mukaan oikeuden oli määrättävä holhooja lakimääräisen holhoojansa menettäneelle. Jos taas vanhemmat laiminlöivät vanhempainvelvollisuutensa lasta kohtaan, oli oikeudella holhouslain nojalla oikeus erottaa vanhemmat lapsen kasvattamisesta ja määrätä lapselle muu holhooja (Piirainen 1974, 11-12).

Kasvattilasten hoidon tukemiseksi luotu valtionapujärjestelmä laajeni 1800-luvun alkupuolella. Valtion tukea saavien kasvattivanhempien valinnassa olivat etusijalla maatalouden harjoittajat. Käsityöläinen saattoi tulla kyseeseen, mikäli oli hyvämaineinen eikä harjoittanut tehdasmaista tuotantoa. Käsityöläiselle ei myöskään saanut antaa alle 12-vuotiasta lasta. Keisarillinen kirje määräsi kuitenkin pyrkimään kasvattisopimuksien tekemisessä mahdollisimman edullisiin sopimuksiin. Lapsen antamisesta vähiten pyytävälle tuli 1800-luvun lopun huutolaiskriteerinkin ydin. (Pulma 1987, 31)

3.2. Lapsipolitiikan synty

Lasten suojeluun tähtäävä lainsäädäntö alkoi Suomessa kehittyä 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla kohdistuen orpoihin ja heitteille jätettyihin lapsiin sekä lasten työoloihin. Vuonna 1763 annettu hospitaali- ja lastenkotiasetus oli tavallaan ensimmäinen "lastensuojelulaki", sillä se sisälsi monia yksityiskohtaisia määräyksiä turvattomien lasten huollosta. Laki painotti kotona tapahtuvan hoidon tukemista, kotihoitoa varten voitiin myöntää avustuksia hospitaalien varoista. Perusteluina perhehoidon ensisijaisuudelle olivat laitoksista yhteiskunnalle koituvien menojen suuruus, lasten tarpeiden parempi huomioon ottaminen kotihoidossa sekä kulku- tautien lastenkodeissa aiheuttamat tuhot (Pulma, 1987, 18).

Alkava teollistuminen ja kaupungistuminen merkitsivät niin Suomessa kuin muuallakin yhteiskuntarakenteen muutosta, jonka mukana yhteisölliset turvaverkot vähitellen murenivat. Yleistyneet liberalismiin aatteet korostivat, paitsi elinkeinovapautta, myös kansalaisen yksilöllistä vastuuta itsestään. Köyhänhoidon menetelmissä ja ajatusmalleissa perinteisen arme-

liaisuusajattelun sijasta alettiin painottaa yksilön itsevastuullisuutta. Liian lempeän avun nähtiin vain johtavan vastuuttomuuteen ja ”kevytmielisesti” perustettuihin avioliittoihin (Piirainen 1958, 150). Ennen kaikkea olivat mies ja nainen velvollisia elättämään itsensä ja alaikäiset lapsensa. Vasta viime hädässä tuli kunnallinen huolto lasten turvaksi (Hellsten 1990, 21).

Köyhäinhuolto ja vapaa huoltotyö olivat kumpikin reaktioita siihen yhteiskuntarakenteen murrokseen, jonka seurauksena esimodernista perhemuodosta vähitellen irtaannuttiin. Köyhäinhoidossa keskityttiin lähinnä vähäosaisille annettavaan aineelliseen hätäapuun, eikä perheen toimintakykyä sinänsä nähty ongelmana. Itsevastuullisuuden periaatteen mukaan yksilön ei tullut perustaa perhettä, ellei hän kyennyt sitä elättämään. Vapaan huoltotyön piirissä perhe-elämä sen sijaan nähtiin merkittäväksi ongelmaksi, johon voitiin puuttua opettamalla ihmisille uusia kansalaistaitoja, käytännöllisiä kodinhoitotaitoja ja yleensä lisäämällä kaikkien kansalaisryhmien koulutusta (Takala, P. 1994, 12).

3.3. Lapset kouluun

Ensimmäinen kansakoululaki säädettiin vuonna 1866. Koululaitoksen yhteiskunnallistaminen tapahtui kuitenkin vasta itsenäisyyden alussa ja valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan perustuva kouluvelvollisuus vahvistettiin lailla 1921. Maan koko lapsiväestön saattaminen sen piiriin ja siten koululapsuuden normalisointi luonnollisena ja välttämättömänä lapsuuskokemuksena vei senkin jälkeen vuosikymmeniä (Alanen 1990).

Kiista lasten tehdastyöstä ja koulunkäynnistä kesti pitkään. Toisaalta tehdas tarjosi lapsille leipää ja turvallisuutta, joiden hankkiminen muutoin oli vaikeaa. Useilla tehtailla oli lapsia varten myös tehdaskouluja. Kasvatuksen jäämisen puutteelliseksi työn tekemisen vuoksi ei pidetty ongelmana, mutta lapsityövoiman tarpeen väheneminen näytti jättävän työväestön kasvavan sukupolven heitteille. Apua ongelmaan odotettiin koululaitoksen laajentamisesta ja pakollisesta oppivelvollisuudesta.

Lapset tulivat koululaitoksen piirin kokonaisena sukupolvena. Sivistyksellisen tilan ohella kansakunnan lasten terveyden ja fyysisen kunnon puutteet tulivat julki. Kansalaisjärjestöt aloittivat kouluissa köyhien lasten ruokkimisen ja vaatettamisen, joka tehtävä sittemmin siirtyi kouluviranomaisille. (Pulma 1987, 40-61)

Perhe-elämän institutionalisoimisesta tuli yhteiskunnan keskeinen kehityssuunta. Molempien vanhempien työssäkäynnin myötä tuli tarve lastenhoitojärjestelmän kehittämiseen. Kun koulujen tehtävänä oli alunperin pelastaa työväestön lapsia katujen moraaliselta tärvellykseltä, niin myöhemmin kuten sanoo Alanen (1990): ”Yhteiskunnallisen työjaon näkökulmasta koulunkäynti on välttämätöntä työtä; ilman sitä yhteiskunta ei toi-

misi. Lasten työpanos on vaihtanut maisemaa, kun se on siirtynyt pelloilta ja tehtaista kouluihin.”

3.4. Suojelukasvatus ja nuorisorikollisuus

Vuoden 1898 holhouslaissa alaikäisen lakimääräisiksi holhoojiksi säädettiin vanhemmat, jotka ”pitäköön huolta lapsen kasvatuksesta”. Julkinen mielenkiinto kohdistui ”siveellisessä kehityksessä vaaranalaisiin ja harhautuneisiin lapsiin”, jotka nähtiin sosiaalisen järjestyksen uhkatekijöinä. Ensimmäinen valtion kasvatuslaitos perustettiin 1891. Vuoden 1899 rikoslain mukaan oikeus saattoi harkintansa mukaan määrätä seitsemän vuotta täyttäneet lapset pantavaksi kasvatuslaitokseen tai kuritettavaksi. (Alanen 1990)

Vuosisadan vaihteessa kunnalliseen huoltotyöhön kuuluvan vapaan lastensuojelun piirissä virisi kriminaalireformistinen suuntaus, joka toi uututena esiin ns. suojelukasvatuksen idean. Sen mukaan ”ongelmaperheisiin” ja ”ongelmalapsiin” tuli suhtautua toisin kuin vanha köyhäinhoito oli tehnyt. Epäsosiaalisen käyttäytymisen takaa oli etsittävä sen sosiaaliset syyt, huonot yhteiskunta- ja kotiolot. Suojelukasvatuksen tavoitteena oli perustaa alaikäisiä rikoksentekejiä varten erityisiä kasvatuslaitoksia, joissa lapset voitaisiin sosiaalista yhteiskuntakelpoisiksi. Rikollisten tai ”moraalisesti vajonneiden” vanhempien lapsia voitiin sijoittaa näihin laitoksiin jotta suojeltaisiin näitä omien vanhempien kielteiseltä vaikutukselta (Pulma 1987, 105-107). Huolenpito huonosti hoidetuista lapsista jäi ensisijaisesti kunnalliseksi asiaksi, kun taas pahantapaisten huolto oli jaettava kuntien ja valtion kesken. Kuntien kasvatuslautakuntien tehtävänä oli tukea suojelukasvatusta tarvitsevien lasten kotikasvatusta ja sijoitettava lapsia tarvittaessa vieraaseen yksityiskotiin taikka lastenkotiin. Lievästi pahantapaiset, joiden pahantapaisuus johtui enemmän puuttuvasta kasvatuksesta ja kurista sekä muista olosuhteista kuin luonteesta, oli sijoitettava kasvatuslautakuntien toimesta koulusiirtoloihin (Piirainen 1974, 15).

Vuosien 1905 -06 reformistisen linjan mukaan alkoi suojelukasvatuskomitea yhdistää lasten puutteellisia elinoloja ja epäsosiaalista käyttäytymistä toisiinsa. Kun köyhäinhoito oli aikaisemmin hoitanut turvattomuutta ja rikoslaki oli rankaissut epäsosiaalisuudesta, oli komitean mielestä näitä ongelmia lasten kohdalla käsiteltävä yhtä aikaa. Suojelukasvatus oli suunnattu siveellisessä suhteessa laiminlyödyille, ruumiillisesti huonohoitaisille ja pahoinpidellyille sekä pahantapaisille lapsille ja sitä pidettiin yhteiskunnan puolelta annettavana erityisenä suojeluksena ja kasvatuksena. Kuntien tuli perustaa turvattomia lapsia varten koulusiirtoloita ja turva- ja vastaanottokoteja. Alaikäisille rikoksentekejiä olisi myös saatava erilliset nuorisotuomioistuimet (Pulma 1987, 107-114).

Komitea mainitsi erilaisia menetelmiä kotikasvatuksen tukemiseksi: helpotajuisen kirjallisuuden levittämisen sekä kansantajuisen esitelmien ja vanhemmille tarkoitettujen keskustelukokousten järjestämisen, kouluhar-

rastuksen herättämisen, lastentarhojen ja lastenseimien perustamisen, koulua käyvän nuorison vapaa-ajan viettoa palvelevien työtupien lisäämisen ja elätilasten eli kasvattilasten valvonnan. Käytettyinä menetelminä olivat myös kasvatuslautakunnan jäsenen tai piirimiehen neuvottelu ”yksityisesti ja ystävällisesti asiasta kasvattajan kanssa” ja ”apumiehen” asettaminen vanhemmille tai holhoojalle lapsen kasvatukseen. Apumiehen tehtävänä ei ollut sekaantua lapsen kasvattamiseen määräyksien antamisella, vaan hänen oli asettava täydellisesti neuvonantajan asemaan ja annettava sellaista kasvatusapua, johon vanhempain suostumus tarjosi mahdollisuuden (Piirainen 1974, 15-16).

Rikollisuusajattelun tavoitteeksi tuli rikollisuuden vastustaminen sopeuttamalla rikoksia tehnyt henkilö yhteiskunnan normistoon. Pyrkimyksenä oli vaikuttaa aktiivisesti tuomittuun, keinoina kasvatusta ja hoitoa. Myös kontrollin merkitys alkoi korostua aiempaa enemmän (Rautiainen 1989, 1069).

Ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana nuorisoriikollisuus lisääntyi. Tilaanteen korjaamiseksi tehtiin uusia kriminaalipoliittisia uudistuksia. Vuonna 1940 nuorista rikoksentekeijöistä annetun lain keskeisiä periaatteita olivat erityisestävyys, yksilöllisyyden korostus ja vastuun asettaminen 15-vuoteen (Kotovaara 1991, 7). Yksilöperusteisen nuorisoriikollisuuden selitysmalli tarkoitti, että sielunelämä ja siinä esiintyvä poikkeavuus, kypsymättömyys ja kasvatuksen laiminlyöminen ovat parannettavissa yksilöllisellä hoidolla ja kasvatuksella (Heikura 1987).

3.5. Lastensuojelun lainsäädännön kehitys

Köyhäinhoidon ja suojelukasvatusajattelun vastakkaisuus vei osaltaan siihen, että erityisen lastensuojelulainsäädännön aikaansaaminen kesti pitkään. Köyhäinhoidon virkamiehet halusivat säilyttää yhden, keskitetyn huoltojärjestelmän, jolloin lastensuojelu olisi ollut vain osa yleistä köyhäinhoitoa. Vapaan huoltotyön edustajat ja lastensuojeluviranomaiset korostivat taas erillisen organisaation ja laaja-alaisen kasvatuksellisen suojelutoiminnan tarvetta. Poliittisista puolueista Maalaisliitto asettui köyhäinhoidon virkamiesten rintamaan, koska pelkäsi lastensuojelusta koituvia lisämenoja. Vasemmistö tuki itsenäistä lastensuojelua, ennen kaikkea siksi että suojelutyö ei olisi yksinomaan yksityisten järjestöjen käsissä. Sivistyneistö oli myös laaja-alaisen lastensuojelun kannalla. Vuoden 1936 lastensuojelulaki oli lastensuojeluväelle kuitenkin pettymys kutistuessaan pelkäksi huostaanottosäännöksi (Pulma 1987, 150-160). Lastensuojelukäsitettä oli kuitenkin laajennettava. 1970-luvulla sai lastensuojelu uuden kokonaismäärittelyn: Lastensuojelun tarkoituksena ja päämääränä on erilaisin toimenpitein luoda yhteiskunnan lapsiväestölle vallitsevien taloudellisten edellytysten rajoissa mahdollisimman hyvät kaikinpuolisen kehitty-

misen edellytykset. Lastensuojelusta alkoi kasvaa yhteiskunnallinen lapsipolitiikka. Vasta vuoden 1984 lastensuojelulaista tuli lapsen edun lastensuojelulaki, johon koko lastensuojeluväki suhtautui myönteisesti (Pulma 1987, 243-247).

Yhteiskuntaelämän valtiollistuminen ja samalla eriytyminen ovat johtaneet siihen, että lapsuus on yhteiskunnallistettu. Nykyisin jokainen syntynyt lapsi on moninkertaisen yhteiskunnallisen huolenpito- ja valvontajärjestelmän alainen. Tarkkailu alkaa jo ennen syntymää ja jatkuu sen jälkeen neuvoloiden, päivähoiton ja peruskoulun kautta. Ongelmien ilmaantua tarjoavat apuaan kasvatus- ja perheneuvolat, koulukuraattorit, tukioppilaat ja tarkkailuluokat. Tämän ehkäisevän ja korjaavan hälytysjärjestelmän avulla on pystytty estämään se, että ongelmat kasvaisivat liian suuriksi. Lastensuojelutyö on jo vuosisadan alusta alkaen vaatinut yhä enemmän ammattitaitoa. Järjestöistä, tukihenkilöistä ja sijaiskasvattajista on tullut osa lastensuojelun kokonaisorganisaatiota, jota viranomaiset järjestävät, kouluttavat, suunnittelevat ja ohjelmoivat. Vanhemmuudestakin on nykyään tullut ammatti, johon annetaan koulutusta ja tarjotaan neuvoja kaikkien mahdollisten kanavien kautta (Pulma 1987, 247).

4. LAPSI JA YHTEISKUNTA

Metsästys- ja keräilykulttuuri on ollut vallitseva suurimman osan ihmiskunnan historiaa. Tutkimusten perusteella on käynyt ilmi, että toimeentulon turvaamiseen liittyviin toimintoihin käytettiin silloin yllättävän vähän aikaa. Se tarkoittaa, että lasten työvoimaa ei tarvittu, etenkin kun välttämätön työ oli usein sen laatuista, ettei se soveltunut lapsille. Näin lapset käyttivät aikansa etupäässä leikkiin, missä he kehittivät sosiaalisia, kulttuurisia ja muita taitoja vanhempien leikkitoverien tai vanhusten valvonnan alaisina. Tämä auttoi lasten kaitsijaa opettamaan tai ojentamaan lapsia, näiden luodessa aikuisyhteiskunnan keskeisiä toimintoja leikeissään (Frønes 1990, 11).

Lapsityövoiman runsas käyttö on tullut ilmeisesti vasta maanviljelyksen mukana. Ammattivalintaongelmia ei silloin ollut, sillä lapset ja nuoret ryhtyivät työhön heti, kun pystyivät ja oppivat työnteon pitkälle seuraamalla vanhempiensa esimerkkejä. Vaikka talonpoikaisessa perheessä vallitsi patriarkaalinen auktoriteettijärjestelmä, olivat samassa taloudessa elävien eri sukupolviin kuuluvien ihmisten väliset suhteet läheiset, sillä työ, yhteinen vastuu elannosta sitoi sukupolvet yhteen (Bjurström 1980, 36).

Kapitalismin laajentuminen vaikutti eniten nykyajan lapseen. Teollisella tuotannolla ja urbanisaatiolla oli dramaattinen vaikutus lasten elämään Euroopassa. Mekanisaation alkuvaiheessa lapsityövoiman käyttö kasvoi, mutta jatkossa tarvittiin jo vastuullisia työnjakotarpeita ja taitoja täyttäviä

työntekijöitä. Oli selvä, ettei sellaisia työntekijöitä kasva nuorten ollessa työssä kaivoksissa ja tehtaissa. Sitä paitsi taloudellinen erikoistuminen ja kehitys teknologiassa muutti lapsityön vähemmän käyttökelpoiseksi. Kouluista alkoi tulla teollisuuden työntekijöiden kasvupaikka, lapsuuden sisältö ja muokkaaja (Boyden, J. 1990, 186).

Eri yhteiskuntateoriat käsittelevät lapsuutta eri tavoin: esimerkiksi marxilaisissa teorioissa työvoiman uusintamisen raaka-aineena ja Parsonsin mallissa voimavarana, joka sosialisointia kautta mahdollistaa yhteiskunnan jatkuvuuden (Lahikainen 1988, 3). Jos tarkastelee asiaa tästä näkökulmasta, niin havaitsee että myös maatalousyhteiskunnassa on käytetty lapsia hyväksi halpatyövoimana tai jopa ilmaistyövoimana ruokapalkalla. Jälkikasvu oli toisaalta tärkeä maatalouden jatkuvuuden kannalta, ilman lapsia ei tulevaisuudella ollut perspektiiviä. Kenelle muulle vanhemmat olisivat jättäneet elämäntyönsä? Oppiakseen maataloudessa tarpeelliset työt ja taidot lapset usein kopioivat aikuisten tekemisiä leikeissä. Sopivia työtehtäviä alkoi löytyä jo aika pienillekin. Lasten osallistuminen työntekoon omien voimien mukaan oli silloin tapana, miten muuten olisi voitu jälkikasvua perehdyttää aikuisen ihmisen elämään - työelämään?

Historiallisen lapsisocialisaatiotutkimuksen valossa voi melkein luulla, että verrattuna nykypäivään, ei koskaan aikaisemmin ole esiintynyt näin paljon huolia lasten saattamiseksi aikuisiksi. Joskus jopa ihannoitetaan ja romantisoitetaan menneitä kaukaisia aikoja, jolloin vanhemmat, verrattuna tähän aikaan, olivat paljon enemmän lastensa kanssa. Vaikka tässä täytyykin mainita, että yhdessäolo ei tarkoittanut suinkaan lapsen pajaamista tai vanhempien tarkoituksenmukaista yritystä viihdyttää lastaan tai leikkiä hänen kanssaan. Yhdessäolo saattoi olla hyvinkin vain raskaan työn tekemistä yhdessä, koska koko perheen elämän turva riippui työn tuottavuudesta. Ei silloin osattu filosofoida onnellisesta lapsuudesta tai rakkaudesta omiin lapsiin nykyisellä tavalla, koska kriteerit olivat sen ajan mukaisia. Nyky-yhteiskunta ei anna mahdollisuutta vanhempien viettää lastensa kanssa kovinkaan paljon aikaa. Monimutkaiseksi asian tekee myös se, että yhtäaikaan on tosi monta tahoja osallistumassa lapsen kasvatukseen, ja jokaisella heistä saattaa olla erilaisia päämääriä, kaikki lapsen parasta ajattelevia, mutta keskenään ristiriitaisia.

Lapsia koskevissa tutkimuksissa on ollut yleisenä traditiona yhdistää lapsi ja lapsuus sosiaalisiin ongelmiin. Ongelmaiset lapset ovat saaneet paljon huomiota osakseen, kun taas "tavalliset" lapset ovat jääneet vähäiselle huomiolle. Lapsia uhkaavien asioiden lista on pitkä: avioerot, äitien ansio-työ, menetetyt sukulaisuussuhteet, yksinäisyys, passivoituminen, kaupallistuminen, mediat ja kulutus nähdään huolestuttavina seikkoina lapsen kehityksen kannalta (Strandell 1988).

Uuden näkökulman avulla, kuten sanoo Alanen (1994, 105-106), on lapsuu-

den havaittu olevan aivan erilainen kuin aikasemmin ajateltiin.

- Lapsuus ei ole enää pitkään ollut pelkkää perhelapsuutta. Koko lapsiväestö kulkee läpi koululaitoksen ja suuri osa on kodin ulkopuolisessa päivähoidossa. Lapset on näkymättömästi kiinnitetty muihin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin ryhmiin, suoraan ja ilman perheen muodostamaa linkkia.
- Lapset liikkuvat tavaramarkkinoilla, ovat vaikuttamisen kohteina ja kulluttajina.
- Lapset tekevät työtä: sekä palkkatyötä että palkatonta koti- ja koulutyötä. Lasten kasvanut merkitys yhteiskunnassa näkyy myös siinä, että heidän kasvattamisensa työllistää yhä enemmän aikuisia. Lisäksi lapset toimivat myös ikätovereidensa piirissä luomalla ja ylläpitämällä samanikäisten kulttuureja.

4.1. Sosialisatio

Vastasyntynyt on avuton olento, joka ei tiedä mitään eikä säily kauan hengissä ilman muiden ihmisten apua. Poiketen muista luonnonlajeista, ihmislapsen täytyy oppia käytännön kautta kaikki käyttäytymisessä tarpeelliset ominaisuudet. Tämän biologisen olennon saattaminen ihmiseksi, kykeneväksi pätevästi osallistumaan yhteiskuntaan, onnistuu sosialisatioprosessin avulla. Sosialisatio on sosiaalisen kanssakäymisen prosessi jonka kautta ihminen hankkii persoonallisuutensa ja oppii tavan elää omassa yhteiskunnassa. Se on olennainen linkki ihmisen ja yhteiskunnan välillä - niin tärkeä, ettei ihminen eikä yhteiskunta voi säilyä ilman sitä. Sosialisatio mahdollistaa sen, että ihminen oppii normit, arvot, kielen, taidot, uskomukset ja muut yhteiskunnassa tärkeät käsitykset. Samalla sosialisatioprosessi mahdollistaa yhteiskunnan uusinnan sosiaalisesti ja biologisesti, varmistuen näin yhteiskunnan jatkuvuuden sukupolvelta sukupolvelle (Robertson 1987, 115).

Lapset esiintyvät yleisimmin sosiologisissa tutkimuksissa sosialisatiion yhteydessä. Mielenkiinto kohdistuu kehityskulkuun, jonka kautta lapset ohjataan ja integroidaan aikuisyhteiskuntaan sopeutuviksi jäseniksi. Tällaiset sosiaalteoreettiset näkemykset eivät pidä lasta aktiivisena toimijana, vaan passiivisena vastaanottajana, joka on yhteiskunnallisesti merkittävä vasta tulevaisuudessa (Jenks 1982, 10-13). Sosialisatiotutkimusten perustavana oletuksena on lasten ja aikuisten erilaisuus: lapset ovat epäkypsiä, irrationaalisia ja riippuvaisia; aikuiset puolestaan kypsiä, rationaalisia ja riippumattomia. Sosialisatioprosessin kautta lapset sitten muuttuvat epäsosiaalisista normipoikkeamista aikuisiksi (Prout, A & James, A. 1990, 12-13). Tämän vuosituhannen lapsuuden katsotaan olevan erillään aikuisuudesta. Osittain sen takia, että lapsilla on tiettyjä laadullisia ominaisuuksia, tai oikeammin puutteita sanoo Boyden (1990, 185). Kuitenkaan kaikki eivät ole samaa mieltä lapsen syrjäisestä asemasta. Solberg (1990, 119-120) esimerkiksi painottaa, etteivät lapset heikommasta asemastaan huolimatta sopeudu passiivisesti vanhempiensa tahtoon, vaan vaikuttavat itsekin merkittävästi

siihen, millaiseksi lapsena oleminen muodostuu. Huolimatta siitä, että vanhemmilla on valtaa rangaista ja palkita, lapset ja aikuiset saattavat silti väitellä oikeuksista ja velvollisuuksista.

Robertson (1987, 128) sanoo, että perhe on epäilemättä merkittävin sosiaalisaation yksikkö kaikissa yhteiskunnissa. Perheellä on suurin vastuu lapsen sosiaalistamisessa tärkeinä ensimmäisinä elinvuosina, jolloin lapsi muodostaa ensimmäiset läheiset emotionaaliset sidokset, oppii kielen ja alkaa sisäistää kulttuurisia normeja ja arvoja. Kuitenkin perheen sisäinen sosiaalisen kanssakäymisen malli voi aiheuttaa lapselle myös myöhemmin esiintulevia poikkeavia käyttäytymistapoja ja luonteenpiirteitä. Scanzonin (1983, 64-94) mukaan vanhat perhe-elämää koskevat käsitykset eivät postmodernissa maailmassa enää toimi. Vallalla ollut perhemalli ei ole enää sopuisuudessa yhteiskunnan kehityksen kanssa. Vanhaan "perinteiseen" tai "konventionaalisen" perhemalliin on kuulunut mm. perheen pysyvyyden korostus, kiinteät sukupuoliroolit sekä vanhempien ja lasten väliset hierarkkiset suhteet. Tällainen perhe-elämä noudattaisi kuitenkin erilaisia normeja kuin muu yhteiskunta, jossa toiminta perustuu tasa-arvoiselle osallistumiselle ja demokraattisille oikeuksille. Samoin lasten sosiaalisaatio tähtäisi vain vanhempien aikanaan omaksumien, jo vanhentuneiden normien "sisäistämiseen".

Scanzonin (1983, 178-181) mallin mukaan nykyisen perhe-elämän tulee perustua tasavertaisuuteen. Vanhempien ei tulisi pyrkiä välittämään lapsilleen samana pysyviä, kiinteitä normeja ja rooliodotuksia, vaan yhdessä olisi opeteltava neuvottelu- ja päätöksentekomenettelyä, jolla asioista voidaan sopia kaikkien etuja vastaavasti. Tämä merkitsee sitä, että miehen ja naisen työtehtävät ovat vaihdettavissa aina sen mukaan, mitä asianomaiset sopivat työnjaosta ansiotyön, kotitöiden ja lastenhoidon välillä. Perinteisen modernin mallin mukaista sukupuoleen kiinnittynyttä työnjakoa ei ole. Neuvottelunormiin kuuluu myös se, että kasvatuksen tavoitteena on saada lapset osallistumaan ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti heitä itseään koskeviin päätöksiin.

Aikuisten roolia lasten sosiaalistamisessa ei kannata korostaa liikaa. Frønes painottaa ikätoverien ja ystävien merkitystä leikissä ja sosiaalisaatiossa. Hän käyttää omassa teoriassaan sanaa vertainen ja tarkoittaa vertaisryhmällä pääasiassa ei-aikuisten keskinäistä vuorovaikutusta. Hän väittää, että vertaissuhteilla on tärkeä merkitys sosiaalisaatioprosessissa modernissa yhteiskunnassa ja että nämä suhteet ovat olleet keskeinen ellei peräti tärkein elementti sosiaalisaatiossa läpi ihmiskunnan historian. Viimeaikainen tutkimus lasten välisestä vuorovaikutuksesta viittaa siihen, että vertaisilla on suuri merkitys jo vauvaiässä. (Frønes 1990, 10-11)

Lasten ja nuorten vertaisryhmien tärkeä merkitys kommunikatiivisen pätevyyden oppimisessa johtuu siitä, että se on monimutkaisin sosiaalinen ja

kulttuurinen areena lasten ja nuorten elämässä. Suhteet ystäviin ja ikätovereihin ovat aivan erilaatuisia kuin suhteet vanhempiin ja aikuisiin. Vanhempien ja lasten välinen suhde on olemassa annettuna tosiasiana, mutta ystävät ja vertaissuhteet on hankittava. Lasten ja aikuisten väliset suhteet ovat viestinnällisesti ja sosiaalisesti yksinkertaiset ja vakaat muodoiltaan. Suhteet vertaisiin ovat monimutkaisia ja muuttuvat siinä mielessä, että viestintäkoodit luodaan ja niitä muunnetaan jatkuvasti. (Frønes 1990, 17)

Frønes (1990, 18) ajattelee työn, kotielämän ja vapaa-ajan eriytymisen vaikuttaneen paikallistason toiminnan vähenemiseen ja siten myös paikallisyhteisön heikentymiseen. Hyvin voimakas yksityistyminen, privatisaatio, ja se, että kasvatusinstituutiot ovat irrallaan muista yhteiskunnan toiminnoista, on tehnyt lapsista ja nuorista marginaalisen ryhmän yhteiskunnassa. Moderni lähiö on jättänyt lapset suhteellisen tyhjään ympäristöön ja ilman esimerkiksi kyläyhteisöissä esiintynyttä sosiaalista kontrollia. Näin alueellinen integraatio on hävinnyt ja sen seurauksena vertaisryhmien ympärillä ei ole aikuisyhteiskunnan luomaa kehystä. Lisäksi myös Konner (1975) kiinnittää huomion siihen, että sosialisaatio leikkiryhmässä, jossa on eri ikäisiä ja missä juuri eri-ikäiset leikkitoverit ja se, että ollaan lähellä aikuisia, takaavat välttämättömien taitojen tehokkaan oppimisen leikeissä.

4.2. Riskilapset - riski yhteiskunnalle

Yhteiskunnan ja talouden kehitys ovat saaneet aikaan patriarkaalisen perheyhteisön hajoamisen. Väestön kasvu ja teollisuuden kehitys kaupungeissa sai monet muuttaman työn perässä. Uudenlaiset asuin ympäristöt, kauas jääneet sukulaiset ja puuttuvat naapuruussuhteet pyrittiin korvaamaan sosiaalipalveluilla. Vanhempien ajanpuute, yhteiskunnallisten resurssien riittämättömyys ja ympäristön rakenne voivat kuitenkin olla vaaraksi yhteiskunnan tarpeiden mukaisen jälkikasvun kasvattamisessa.

Usein vanhempien antama "täydellinen" perushoito ei olekaan lapsen kehitykselle kaikki kaikessa, ei ainakaan enää siinä vaiheessa, kun lapsi alkaa etsiä ideaaleja omaan elämäänsä, tulee enemmän tietoiseksi omasta minästä ja alkaa pohtia elämää. Nykyaikana on tilanne hyvien ihmissuhteiden luomisessa suhteellisen keho. Ydinperheiden heikot yhteydet sukuun ja naapureihin rajaavat pois ne perinteiset kanssakäymisen muodot, joista varsinkin nuorille on ollut pitkiä aikoja tarjolla erilaisia esikuvia läheisten ihmisten käyttäytymismalleista.

Erityisen heikot tuntuvat olevan yhteydet eri sukupolvien välillä. Nuoret joutuvat olemaan itse turvaksi toisilleen. Syntyy nuorten erilliskulttuureja, joihin aikuisilla ei ole mitään kontrollia. Paitsi että se tietää kasvava riskiä yhteiskunnalle rikoksien ja muun kaltaisen toiminnan kautta, se saattaa tulla esteeksi ja tuottaa vaikeuksia myös aikuistuvan nuoren sosiaalistumi-

sessä aikuisten maailmaan. Nuorelta voi jäädä kokonaan puuttumaan kokemukset ja tieto itsenäisestä pärjäämisestä yhteiskunnassa, perheen perustamisesta ja siitä huolehtimisesta.

Useissa tutkimuksissa käsitellään nuorten jengiytymisen ilmiötä. Jengin jäsenet ovat juurettomia, kodittomia ja väkivaltavideoista identiteettinsä imenyttä hiphopperi-ainesta. Lehdistössä puhutaan Suomeenkin tulossa olevasta katulapsiongelma. Olisiko siihen puututtava poliisin, sosiaaliviranomaisten, koulun ja kotien yhteistoiminnalla sekä arvokeskustelulla? Pitäisi ehkä tehdä selväksi, mikä on oikein ja mikä väärin ja näin näyttää rajat jengiläisille (Kuure & Parkkonen 1996, 43).

Laman aikana lasten toimintamahdollisuudet ja kokemusmaailma kapeutuvat entisestään, kun perheissäkin on jouduttu tinkimään lasten harrastuksista ja harrastusvälineistä. Säästöjen seuraukset näkyvät myös koulujen ja päiväkotien opetuksen laadun heikentymisenä. Työmäärän kasvu ja sijaisten puute uuvuttavat lapsiammattilaisia. Säästöt ovat heikentäneet lasten kehityksen ja opetuksen tukemista kouluissa muun muassa vähentämällä tuki- ja pienryhmäopetusta. Tuloksena saattaa pahimmassa tapauksessa olla sen laatuista lasten ja nuorten syrjäytymistä, jonka korjaamiseksi tarvitaan pitkäkestoisia toimia. Palvelujen ohenemisen ja vähenemisen seurauksena kehittymässä saattaa olla noidankehä. Lasten palveluiden leikkaukset ja laman vaikutukset perheissä saattavat saada vaikeasti havaittavia, vasta pitkällä tähtäimellä esiin tulevia seurauksia (Lapset, 3/96, 18-19).

Mutta on olemassa myös päinvastaisia ajatuksia. Esimerkiksi Frønes katsoo asiaa eri kantilta. Hänen mukaansa mielikuvat nuorisosta ja nuorten kulttuurista ovat perustelemattomasti liiankin negatiivisia, mikä tahansa kadun kulmassa oleva nuorten ryhmä tuo aikuisille mieleen epäsosiaalisen jengin. Tiedotusvälineissä korostetaan alakulttuurien räikeää symbolista kieltä antaen ymmärtää, että lähes kaikki pojat ja tytöt ovat jonkun kummallisen ja kapinoivan ryhmän jäseniä, vaikka tällaisia nuoria on suhteellisen vähän. Tällainen mielikuva on luonnollinen monimutkaisessa modernissa yhteiskunnassa, missä vanhemmilla on rajoitetusti tietoa lastensa elämästä ja missä nuoruus on elämänvaihe, jossa kokeillaan ja tutkitaan sosiaalista ympäristöä, omia kykyjä ja omaa identiteettiä. Niinpä nuoruutta pidetäänkin elämän riskialteimpana aikana. Ajatus siitä, että lapsi joutuu väärin ystävien joukkoon, on vanhemmille pelottava (Frønes 1990, 9).

Postmodernin ilmiöt, kuten ydinperheiden vaajat perheensisäiset sosiaaliset suhteet ja kovaa vauhtia kasvava yksinhuoltajien määrä, voivat aiheuttaa erilaisia riskejä lasten kasvattamisessa. Alasen (1994, 109-111) mukaan on yksivanhempaisia perheitä pidetty pitkään "epätäydellisinä" ja nähty, jos ei aivan automaattisesti ongelmia ja vajavuuksia tuottavana perhe-
muotona, niin "riskitekijänä" ainakin. Hän toteaa kuitenkin, että yksivanhempaisuus on väestössä esiintyvien perhemuotojen joukossa tilastollises-

ti varsin yleinen ja säilynee myös sellaisena. Sen takia lasten ja heidän perheidensä kanssa työtä tekevät ammattiryhmät tarvitsisivat enemmän tietoa toimenpiteidensä ja päätöstensä pohjaksi. Myös yksinhuoltajaperheissä elävät aikuiset ja lapset tarvitsevat sitä, jotta julkisella suhtautumisella ei ainakaan lisättäisi heidän arkipäivän taakkojaan ja ongelmiaan.

On tehty lukuisia tutkimuksia lasten sosiaalistamisesta yksinhuoltajaperheissä ja todettu, ettei toisen vanhemman puuttuminen välttämättä tai lainkaan, ole vaaraksi lapsen kehitykselle jos lapsi löytää terveitä ihmissuhteita perheen ulkopuolelta. Lapsen kasvun myötä hänen maailmansa avartuu ja näin hän pystyy hankkimaan kotoa puuttuvat käyttäytymismallit muualtakin. Itseasiassa on varsinkin tärkeää mistä niitä malleja kopioidaan ja miten omaksutaan, koska joskus omaksuttava ihannetyyppi tai käyttäytymismalli voi olla syvässäkin ristiriidassa yhteiskunnassa vallitsevien normien kanssa. Alanen (1994, 110) mainitsee, että on väärin pelkän yhden perherakennetta koskevan piirten perusteella väittää kaikkien yksinhuoltajaperheiden olevan samassa asemassa. Eroja on perheiden sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa, perhesuhteiden laadussa ja historiassa, sukulaisten ja ystävien antamassa tuessa sekä perheiden suhteissa lähiympäristöön.

Monissa tapauksissa on yksivanhempainen perhe myös lapselle turvallisempi vaihtoehto kuin esimerkiksi päihdeperhe. Scanzonin (1983, 167-186) mielestä avioeroa ei pitäisi nähdä henkilökohtaisena katastrofina eikä avioerojen lisääntymistä oireena yleisestä perheen kriisistä. Jos ei aviosuhde mahdollista puolisoiden henkistä kasvua eikä puoliset kykenee antamaan yhteiselämän jatkamiseksi arvoikkaita panoksia, näkee Scanzoni avioerossa raskaudesta huolimatta uuden elämänvaiheen alkamista, joka antaa uusia mahdollisuuksia.

Avioeroja ja yksinhuoltajuutta on ehkä perustelemattomana pidetty liiankin kauan riskien aiheuttajina lastensuojelussa. Lapsen oireet yksivanhempaisessa perheessä saattavatkin olla perintöä avioeroa edeltäneestä turvattomasta ydinperheestä.

4.2. Ennaltaehkäisy

Uuden lastensuojelulain tavoitteena on siirtyä korjaavasta työskentelystä ennaltaehkäisyyn. Huomio pyritään kiinnittämään lasta vaarantaviin olosuhteisiin ja vanhempien kasvatusmahdollisuuksiin, eikä oireisiin, kuten vuoden 1936 laissa. Laki painottaa ennalta ehkäisevien toimien tärkeyttä. Eri viranomaiset velvoitetaan ottamaan lapset, nuoret ja lapsiperheet entistä paremmin huomioon yhteiskuntaa kehitettäessä. Vuonna 1984 voimaantullut lastensuojelulaki korostaa avohuollon kehittämistä ja ennaltaehkäisevien tukitoimien tärkeyttä. Laki velvoittaa sosiaalilautakuntaa järjestämään lapsille tukihenkilön, jos lapsen kasvuolot tai lapsi itse vaaran-

taa kehitystään tai terveyttään. Lain mukaan lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen oikeudet vaikuttamalla yleisiin kasvuoloihin, tukemalla huoltajia lapsen kasvatuksessa sekä toteuttamalla perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua. Lapsen oikeuksia ovat oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 1983)

Lastensuojelun tarvetutkimuksessa on todettu, että lapsen kehityksen vaarantaminen aiheuttaa lastensuojelun tarvetta. Rikkonaiset ja vajaat perhe-suhteet näyttävät tärkeimmiltä sosiaalisilta riskitekijöiltä. Siellä missä niitä on eniten, kasaantuvat myös lastensuojelun ongelmat. Saman tutkimuksen mukaan lapsiperheiden parissa toimivat eri viranomaiset pitivät lasten, nuorten ja lapsiperheiden suurimpana pulmina asumiseen, ihmissuhteisiin, alkoholiin, työttömyyteen, lastenpäivähoitoon ja runsaaseen muuttamiseen liittyviä ongelmia. Ihmissuhdevaikeuksia kuvastivat perheristiiriidat, perheiden kiinteyden puute ja läheisten ihmissuhteiden puuttaminen. (Helsingin kaupunki, 1983)

5. TUKIHENKILÖTOIMINTA

5.1. Vapaaehtoistyö

Nykyään teollistuneessa yhteiskunnassa, jossa perinteiset rakenteet ovat joutuneet väistymään nopeiden yhteiskunnallisten muutoksien tieltä, täytyy ammattilaisten tuottamien sosiaalipalveluiden lisäksi olla vapaaehtoisten maallikoiden tarjoamaa apua. Taustalla on se, että kasvava joukko ihmisiä joutuu sosiaalisten verkostojen ja niiden tarjoamien avunsaanti-mahdollisuuksien ulkopuolelle, ja toisaalta löytyy ihmisiä joilla on halu ja valmiudet toisen ihmisen auttamiseen.

Suomessa, kuten kaikkialla muuallakin teollisuusmaissa, rakentuu auttamisjärjestelmä kolmesta komponentista: virallisesta eli julkisesta palvelusta, luonnollisesta avusta sekä niiden väliin jäävästä vapaaehtoisesta avusta. Vasta viime aikoina on tähän väliin jäävään vapaaehtoistoiminnan alueeseen alettu kiinnittää enemmän huomiota. Vapaaehtoistoimintaan kohdistetaan suuria odotuksia tietämättä todellisuudessa siitä, mihin sillä pystytään vastaamaan (Lehtinen 1994, 13).

Vapaaehtoistyön tarvetta ovat lisänneet yhteiskunnan rakennemuutosten seuraukset, joista on myös johtunut epävirallisen lähimmäisavun väheneminen kuin suuri osa sosiaaliseen turvallisuuteen liittyvistä tehtävistä on siirtynyt yhteiskunnalle. Vapaaehtoistyö täydentääkin yhteiskuntarakenteen muutoksen seurauksena pirstoutuneita lähiyhteisöjä ja sosiaalisia verkostoja. Vapaaehtoistyö on nykyään lähinnä julkisia palveluja täydentävää toimintaa, kuten esimerkiksi tukihenkilötoiminta (Levamo, T. 1986, 1). Vapaaehtoistyö perustuu kansalaisten omaan haluun osallistua aktiivisesti yhteisten asioiden hoitoon. Vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan yksityisten kan-

salaisten tai jonkin yhteisön omaehtoista lähimmäiseen kohdistuvaa auttamistoimintaa. Se voidaan määritellä palkatta tehdyksi työksi yhteisön tai sen jäsenten hyväksi (Komiteamietintö 1978).

Ammattiauttajan työn tuloksellisuuteen vaikuttavat tekijät ovat koulutuksen, tiedon ja tarvittavien metodien hallintaan perustuva pätevyys sekä avuntarvitsijaan kohdistuva mielenkiinto. Kuitenkin viranomaisen kohtaaminen on monille avuntarvitsijoille ongelma. Lisäksi ammattityöntekijän toimintaedellytyksiä rajoittavat suuresti asiakkaiden määrä ja päivittäinen työaika (Lehtinen 1992). Matthiesin (1990, 57) mukaan virallisten auttamisjärjestelmien toimenpiteet rajoittuvat oman järjestelmän intresseihin ja menetelmävariaatioihin. Ei ole takeita siitä, että ne vastaisivat kohteen tarpeita tai sopisivat hänen elämismaailmansa toimintalogiikkaan.

Kun vielä 80-luvulla on vapaaehtoistyö nähty keinona säästää yhteiskunnan varoja ja helpottaa sosiaalihuollon menopaineita, niin nykyään on käytäntö toinen. Räisäsen (1995) mielestä ei millään vapaaehtoistoiminoilla voida korvata yhteiskunnan antamia sosiaali- ja mielenterveyspalveluja. Ne on aina oltava tukena. Hän sanoo, että tukihenkilötoimintakin maksaa. Se ei ole ilmaista toimintaa järjestöille, se tarvitsee organisaation, täytyy olla ihmisiä jotka huolehtivat tukihenkilövalityksestä. Tukihenkilöitä täytyy kouluttaa. Heistä täytyy pitää huolta jatkuvasti. Eli tämä ei ole ilmaista toimintaa siinäkään mielessä.

5.2. Tukihenkilötoiminta

Vuonna 1992 perusti 14 sosiaali- ja terveysalan järjestöä yhdessä sosiaaliturvakeskuksen kanssa tukihenkilöprojektin, jolla halusivat kiinnittää koko kansakunnan huomiota vaikeassa sosiaalisessa asemassa olevien ihmisten tilanteisiin. Ajatuksena oli, että jokaisen tulisi ottaa huomioon toinen toisensa. Tämän tukihenkilöprojektin avulla on haluttu eri järjestöissä kehittää erilaista tukihenkilötoimintaa, lisätä sitä, löytää uusia toimintamuotoja ja uusia ryhmiä, joille tukihenkilötoimintaa voidaan järjestää. Kohderyhmänä ovat mukana kaikki ikäryhmät ja vaikeassa asemassa olevat ihmiset erilaisissa elämäntilanteissa. Lapsista, heidän perheistään, vastasairastuneiden perheistä vanhuksiin. Kohderyhmänä ovat myös ihan tavalliset nuoret ja vaikeissa - niin sanotusti haavoittuvissa olosuhteissa elävät nuoret - joita täällä hetkellä tietysti on aika paljon. Esimerkiksi sijoitetut nuoret. Kasvatuskoteihin sijoitetut nuoret. Yksinhuoltajat, nuoret- pitkäaikaistyöttömät, hankalissa elämäntilanteissa olevat sairausryhmät ja vanhukset. Tämä projekti näkee tukihenkilötoiminnan ennaltaehkäisevänä toimintana ja jälkihoitona, joka voi olla apuna kriisissä niin kauan, kunnes ihminen jälleen pärjää omillaan. Henkisen tuen ja tiedon avulla voi pärjätä kriisin jälkeen erilaisena ihmisenä (Räisänen 1995).

Tukitoiminnan tarpeessa olevien nuorten tai lasten vaikeudet ilmenevät

usein passiivisena poikkeavana käyttäytymisenä, kuten vetäytymisenä, taantumisenä ja arkuutena. Tuen tarve on lähinnä ennaltaehkäisevää, turvallisuudesta ja vanhempien ongelmista johtuvaa. Vaikka vanhemmilla on usein vaikeuksia hyväksyä tukihenkilöä, mikä johtuu tiedon puutteesta sekä aiemmista kokemuksista sosiaalihuollosta, voi tukihenkilö luottamuksen synnyttyä tukea koko perhettä (Porevirta 1995).

Lastensuojelu on 1970-luvulta alkaen pyrkinyt toimimaan perhekeskeisesti, tukemaan koko perhettä ongelmien ratkaisemiseksi. Vaikka muutos on ollut hidasta, on uusilla työmenetelmillä, henkilökunnan korkealla koulutustasolla ja erikoistumisella kuitenkin pystytty murtamaan aiempia käytäntöjä (Mikkola 1994, 101).

Lastensuojelulaissa sanotaan, että: "sosiaalilautakunnan on ryhdyttävä tukitoimiin viipymättä,

- 1) jos kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä; taikka
- 2) jos lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään." (LSL 12§)

"Sosiaalilautakunnan on tarvittaessa:

- 1) järjestettävä tukihenkilö tai -perhe sekä riittävät terapiapalvelut;
- 2) tuettava lasta tai nuorta koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa ja muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä taloudellista ja muuta tukea antamalla; sekä
- 3) järjestettävä loma- ja virkistystoimintaa." (LSL 13§ 2 mom.)

Tukihenkilötoiminta on aktivoitunut 70-luvulla. Silloin tukihenkilö toimi vaikeimmissa tilanteissa olevien nuorten kanssa, joiden kanssa eivät pärjänneet työntekijät, ei vanhemmat eikä laitokset. Toiminnan kohteeksi joutuneet nuoret olivat yleensä 14- 18 vuotiaat päihteitä käyttävät, rikolliset tai rikoksia tehneet. Ajan myötä painopiste on muuttunut siten, että nykyään aloitetaan tukisuhde mahdollisimman varhaisessa iässä ja sen avulla pyritään ajoissa ennaltaehkäisemään vaikeiden solmujen kehittymistä. Lastensuojelulain mukaan voi tukihenkilön saada alle 21-vuotias lapsi tai nuori. Tuettavien joukosta puuttuvat kokonaan 2-6-vuotiaat päiväkotikäiset lapset. Osoitus siitä, että pienestä lapsesta pidetään huolta tiiviisti kotona tai päiväkodissa, eikä ole tarvetta tukihenkilöön, koska lapsi on vielä niin kotikeskeinen - sidottu kotiin. Kouluikäisten ympäristö laajenee eikä vanhemmilla aina ole aikaa tai mahdollisuuksia lähteä lapsen kanssa joltain harrastamaan (Ritvanen 1995).

Avohuollon tukitoimien tarve voi syntyä varsin monista syistä. Lapsen ja vanhemman välinen kanssakäyminen voi puuttua kokonaan tai siinä voi olla erilaisia ongelmia, jotka voivat johtua esim. vanhempien puutteellisesta kasvatuskäytännöstä. Esimerkiksi avioerosta, työttömyydestä tai sairaudes-

ta johtuva kriisi voi muodostua uhkatekijäksi lapsen kasvatukselle ja hoidolle. Ongelmien aiheuttajaksi voivat osoittautua myös yhteisölliset tekijät, kuten esim. asuinalueen virikkeettömyys. Tukihenkilön tai -perheen järjestämisen tarkoituksena on antaa nuorelle toimiva aikuissuhde muiden nuorelle tärkeiden aikuissuhteiden rakoillessa tai puuttuessa kokonaan. Tärkeää on, että uusi syntyvä suhde on lapselle henkilökohtainen ja luottamukseen perustuva aikuissuhde. Tukihenkilön tulisi vaikuttaa nuoren elämään ja ihmissuhteisiin sekä avustaa nuorta toteuttamaan omaa persoonallisuuttaan. Tukihenkilötoiminta on lapselle tai nuorelle myönteinen ihmissuhde, avohuollon tukitoimena luonteeltaan kevyt, väliaikainen ja vanhempien kasvatustehtäviä tukeava. (Helminen 1994, 130, 141, 143).

Ritvasen (1995) mukaan useimmat tukisuhteet toimivat perheissä, joissa on vain toinen vanhemmista, useimmiten yksinhuoltajaäiti. Yleensäkin, kun tarvitaan pojille tukihenkilöä, vanhemmat toivovat miestä ja miehen mallia. Poikien kehitykseen fyysinen liikkuvuus ja toiminta liittyvät kiinteästi. Toisenlaisen ulottuvuuden tuo mukaan se, että jääkiekkokaukalossa on mies eikä nainen. Jos kotona on äiti, koulussa naisopettaja ja omaan isään yhteydet eivät ole tiiviit, miehet puuttuvat kokonaan. Jos kuva omasta isästä on kauhean rosainen - jos isä on alkoholisti tai jos on vielä rankempikin tausta. On hyvä olla toisenlaistakin miehen mallia - mies voi selviytyäkin, tehdä töitä, auttaa muita ihmisiä.

6. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1. Tutkimustehtävä

Tukihenkilötoiminta tukimuotona lastensuojelussa oli minulle uusi alue. En voinut alussa tietää tutkielmani tarkemmista tavoitteista, koska ihmisten välisiä suhteita ei voi suunnitella etukäteen. Pysyvää ja muuttumaton tutkimuskohdetta ei siis voinut ajatella, enkä voinut tietää mitä tukitoiminta tuo tullessaan.

Tukisuhteen luominen tapahtui vaiheittain. Grönfors (1985, 57-86) kuvaa tutkijoiden kokemuksia erilaisista tutkimuskohteista, kentistä ja niille pääsystä. Mitä suljetummasta ryhmästä ja mitä intiimimmästä tutkimusongelmasta on kysymys, sitä hankalampaa kentälle pääsy yleensä on. Hänen mukaansa arkaluonteista tilannetta tutkittaessa kentälle pääsy helpottaa, jos ensikosketus tutkittaviin tapahtuu vaiheittain.

Tutkimussuhteen kannalta ei ole yhdentekevää, mielletäänkö tutkija "kuuluvaksi joukkoon" vai ei. Tukitoiminnan alussa pelkäsin ulkopuolisena tunkeutuvani vieraille reviiirille. Myöhemmin huomasin olevani perheelle jo aika läheinen. Äiti kertoi minulle erilaisia kuulumisia ja

suunnitelmia joista viranomaisten ei pitänyt vielä kuulla. Roolini tukihenkilönä, koko perhettä tukevana tavallisena maallikkoauttajana helpotti vaivattoman pääsyn kentälle.

Tutkimusalueen uutuuden vuoksi tuntui tutkimustehtävän asettelu aluksi hieman vaikealta. Syrjälä (1995) sanoo ongelman muotoilun pohjautuvan tutkijan kokemukseen; periaatteessa se voi olla avoin, jolloin tapauksesta aletaan koota tietoja erilaisten menetelmien avulla ja vasta jälkikäteen pohditaan ongelmallisia tilanteita. Hän mainitsee tutkimusongelman jäsentyvän prosessin myötä yleisestä kiinnostuksesta, uteliaisuudesta tai epäilystä spesifimpään ongelman määrittämiseen. Ongelman jatkokehittäminen voi tapahtua kentällä, jossa tutkija voi joutua muuttamaan ongelmiaan, koska hänellä on ollut virheellisiä oletuksia tilanteesta tai ongelma ei ole tutkittavissa. Kentällä tutkija voi myös kohdata uusia huomattavasti mielenkiintoisempia asioita kuin oli ajatellut tutkia. Yin (1987, 30) katsoo, ettei joissakin tutkimuksissa pätevistä syistä ole ongelmia. Kuitenkin jokaisella tutkimuksella täytyy olla jonkinlainen tarkoitus, sellainen tavoite, jonka pohjalta tutkimuksen onnistuneisuutta voi arvioida.

Pitkän etsimisprosessin tuloksena päädyin tämän yhden tukitoimintatapauksen käsittelyyn. Liittämällä siihen havaintoni, kokemukseni, näkemysni ja ajatukseni, yritän välittää omaa subjektiivista kuvaani yhdestä tukisuhteesta. Haluan tuoda esille tukihenkilötoimintaa toimenpiteenä, joka varsinkin nykypäivänä soveltuu vaikeassa asemassa olevan lapsen tai nuoren kehityksen tukemiseen.

6. 2. Tapaustutkimus toimintatutkimuksena

Tutkimuksessani haluan hyödyntää kokemuksiani, joita sain toimiessani tukihenkilönä. Tukitoimintaa voisi myös tutkia lastensuojelun kehityksen valossa, tai tarkastella sitä eri tukisuhteiden näkökulmista, mutta se ei tunnu olevan niin mielenkiintoista. Yhden tapauksen syvällinen käsittely antaa enemmän vapautta valita aineistoja, menetelmiä ja käyttää mielikuvitusta, kun olen itse mukana siinä toiminnossa, minun pitäisi käyttää sitä hyväksi.

Kuten Syrjälä (1995, 10) mainitsee, ovat tapaukset aina kiinnostaneet ihmisiä, varsinkin jos niihin on liittynyt jotain jännittävää, uutta ja erilaista. Sanaa tapaus voidaan käyttää puhuttaessa ihmisestä, ihmisjoukosta, yhteisöstä, laitoksesta, jostakin tapahtumasta tai laajemmasta ilmiöstä. Tapaus on yleensä jossain suhteessa muista erottuva, se voi olla poikkeava kielteisesti tai myönteisesti, mutta myös aivan tavallinen tyypillinen arkielämän tapahtuma. Tapaustutkimuksen kohteena on tietystä ympäristössä tapahtuva käytännön toiminta, siinä voidaan tarkastella myös tietystä ympäristössä toimivien yksityisten ihmisten tai ihmisryhmien arkielämän eri ulottu-

vuuksia ja tapahtumia. Tapaustutkimuksen tavoitteena on yleensä monipuolisilla ja monilla eri tavoilla hankittujen tietojen koonti tutkittavasta tapauksesta, pyrkimys ymmärtää toimintaa entistä syvällisemmin kaikkien osallistujien kannalta.

Yin'in (1987, 88) mukaan voi tutkija ottaa tapaustutkimuksen sisällä erilaisia rooleja ja voi suorastaan osallistua tutkittaviin tapahtumiin. Osallistuva havainnointi on erikoinen havainnoinnin tapa, missä tutkija ei ole pelkästään passiivinen tarkkailija. Osallistuva havainnointi tuottaa mahdollisuuksia kerätä tietoa tapaustutkimuksesta. Ominaista tälle tutkimustavalle on, että tutkijalla on mahdollisuus päästä tapahtumien ja ryhmien sisälle, mikä olisi aivan mahdoton perinteiselle tieteelliselle tutkimukselle. Toisin sanoen, joissakin tapauksissa ei ole muunlaisia metodeja kerätä todistusaineistoja. Heino (1997, 27) tarkoittaa tapaustutkimuksella siirtymistä objektiivisesta mittaamisesta subjektiiviseen määrittelyyn. Tällöin on välttämätöntä tunnustaa subjektiiviset ja kokemukselliset kriteerit osaksi tutkittavaa todellisuutta. Yin (1987, 125) sanoo myös, että tapaustutkimus voi olla merkityksellinen kommunikoinnin keino verrattuna muihin tutkimuksiin. Maallikoille tapaustutkimuksen analyysin kuvaus tuo usein tietoa yleisimmistä ilmiöistä. Niin kuvaileva kuin myös selittävä tapaustutkimus ovat tärkeitä rooleissaan, ja niitä ei pitäisi väheksyä.

Tämä tapaustutkimus on luonteeltaan osittain toimintatutkimus. Grönforsin (1982) mukaan toimintatutkimus eroaa tavallisesta osallistuvasta havainnointitutkimuksesta pääasiallisesti tutkijan roolin osalta. Käytännön kenttätyössä toimintatutkijan rooliin kuuluu tutkimuksellisten toimenpiteiden lisäksi myös toiminnan aktivoiminen.

”Toimintatutkimuksen avulla pyritään parantamaan sosiaalisia tai kasvatuksellisia käytäntöjä sekä ymmärtämään niitä ja toimintaolosuhteita entistä syvällisemmin. Toimintatutkimus on ”tutkittavien spesifiä tiedettä” jossa edetään käytännön toiminnan ja teoreettisen pohdinnan vuorottellessa. Reflektion avulla tutkijat auttavat osallistujia löytämään uusia mahdollisuuksia elämäänsä ja toimintaansa sekä paljastamaan yksilöiden ja yhteisöjen muutosesteitä. Toimintatutkimuksen erityispiirteiden perusteella sitä voidaan pitää arkielämään liittyvänä tieteellisenä toimintana ja ammatillisena oppimisprosessina” (Syrjälä 1995, 30-31).

6.3. Päiväkirja aineiston keruuna

Tukihenkilötoiminnasta ei ole kovin paljon tietoa ennestään. On julkaistu kirjoituksia, joissa kuvataan toiminnan pääperiaatteita, tutkimuksia joissa tarkastellaan koko asiaa historiallisesta näkökulmasta tai tutkimalla viranomaisten ja vapaaehtoisten näkökulmien eroavuuksia. Entä jos haluaa tietää tukihenkilötoiminnan mahdollisuuksista, sen arkipäivästä, positiivisista puolista, hyvin onnistuneista tapahtumista ja eteen tulleista ongelmista.

Entä jos joku, vaikka tukihenkilöksi ryhtyvä, haluaa saada näkemyksen toiminnasta, tai vaikka asiaan jo perehtynyt etsii jotain uusia vinkkejä omaan toimintaansa. Silloin on päiväkirjatyyppinen tutkimus tukihenkilötoiminnasta aivan paikallaan.

Koska haluan tutkia tukihenkilötoimintaa yksittäistapauksena, en voi käyttää kvantitatiivisia menetelmiä, ne eivät kerro elävästä elämästä, eivät tee oikeutta ihmisten todellisille ajatuksille, koska kaikki pitää muuttaa numeroiksi, kuten sanoo Wiseman (1995, 22). Tärkeintä tukihenkilösuhteessa, jota tutkin, on minun ja lapsen välinen suhde. Tuettavani ei ollut kovin puhelias, eikä näin pienen lapsen haastattelu onnistu helposti. Lisäksi tukitoiminnassa tapaa muitakin ihmisiä. Kokonaiskuvan luomiseksi tukitoiminnasta oli siitä tehtävä muistiinpanoja. Strauss ja Corbin (1990, 55) pitävät kirjeitä, biografioita, päiväkirjoja, raportteja, videonauhoja ja muita lähteitä sisältäviä laadullisia aineistoja merkittävänä alkuperäisinä materiaalina historiallisissa ja biograafisissa tutkimuksissa. Esimerkiksi paljon voi oppia organisaatiosta, sen struktuurista sekä siitä miten se toimii käyttämällä raportteja, kirjeitä ja muistioita. Allport (1942, 95) kirjoitti jo vuonna 1942, että päiväkirja on erinomainen dokumentti elämästä. Kronologisesti päiväkirjan pitäjälle merkitykselliset tapahtumat, tunnelmat ja pohdinnat tulevat merkityksi muistiin sellaisinaan ja juuri sillä hetkellä kun prosessi etenee ajassa.

Grönfors (1982, 127) väittää, että päiväkirjoja pidetään usein erityisolosuhteissa, kuten sotien tai muiden kriisikausien aikana, matkoilla jne. Tällaiset päiväkirjat saattavat muodostaa kyseisestä ajanjaksosta tai tilanteesta arvokkaan dokumenttiaineiston, jota ei ehkä mikään muunlainen aineistonkeruumenetelmä pysty korvaamaan.

Nykyisten tietojen mukaan on päiväkirjojen pitäminen ollut paljon yleisempää kuin on osattu arvata, se on levinnyt myös tavallisten ihmisten arkielämään.

“Omaa käyttöä varten pidetyt päiväkirjat muodostavat ehkä kaikkein autenttisimman asiakirjamateriaalin, koska päiväkirjan pitäjä ei ole ottanut huomioon mahdollisia lukijoita eikä siis todennäköisesti valikoinut muistiin merkittäviä asioita tätä silmällä pitäen” (Grönfors 1982, 126). Vaikka itse aloitinkin päiväkirjan pitämisen tutkimusta varten, unohtui kirjoittamisen alkuperäinen tarkoitus pian. En raportoinut pelkästään tapahtumista ja tekemisistä tukisuhteessani. Kirjasin myös tunteita, ajatuksia ja jopa hyvin kriittisesti. Sen takia minulle aiheutti tosiaan hämmennystä, kun se piti antaa muille luettavaksi. “Oikeastaan mua hävetti vähän, en ollut ehtinyt siistiä päiväkirjaa häntä varten. Olen aina vain kirjoittanut vapaasti mitä tulee päähäni, en ole osannut ajatella, että joku voisi loukkaantua minun hetkellisistä kriittisistä mielipiteistäni. Ei tullut mieleenkään että muut tulevat lukemaan sitä.” (Päiväkirjat)

Grönforsin (1985, 178) mukaan oikeastaan ainoa tapa osoittaa laadullisen tutkimuksen validius on kertoa tutkimusraportissa yksityiskohtaisesti kaikki, minkä oletetaan helpottavan tutkimuksen itsenäistä arvioimista.

Aineistoni olen pääasiassa kerännyt pitämällä tapahtumista päiväkirjaa. Siihen on kirjattu tapahtumat aikajärjestyksessä, jolloin myöhemmin on mahdollista saada yleiskuvaus kaikista tapahtumista, tunnistaa paremmin lapsen kehityksen ja meidän suhteemme eri vaiheet. Päiväkirjastani voi tuoda esiin useita erilaisia lapsen osaamisen kehitysprosesseja. Paras esimerkki jälkikäteen arvioituna on esimerkiksi uimataidon kehitys.

Muutamassa tapauksessa olen kerännyt tietoa haastattelemalla nauhurin avulla. Ritvasen haastattelu antoi tietoa tukihenkilötoiminnan kehityksestä ja järjestämisestä paikkakunnalla. Jarin tapauksessa käytin sanelukonetta salaa silloin, kun olimme lastenkoti-vaiheessa menossa uimahallille. Käynnistin nauhurini taskussani matkan ajaksi ja se tosiaan kannatti, koska en muuten olisi muistanut hänen sanomisia. Olen sisällyttänyt työhöni myös yhden kirjeen. En ole muuttanut alkuperäisaineistojen ilmaisuja sen vuoksi, ettei niistä häviäisi persoonallinen ilmaisu.

7. PÄIVÄKIRJA TUKITOIMINNASTA

17.02.94.

Sosiaalityöntekijä kertoi perheen muuttaneen paikkakunnalle kun äiti meni kolmatta kertaa naimisiin. Yksinhuoltajaäiti kolmen lapsensa kanssa. Nuorin on 1-vuotias, vanhin 15-vuotias ja Jari 6-vuotias. Perhe on tavallaan yksinäinen, sukulaiset ja tuttavat asuvat muualla. Äiti on vähän aikaa sitten eronnut miehen väkivaltaisuuden takia, mutta isä käy silloin tällöin tapaamassa lasta, yleensä kun häntä pyydetään paljon tai sitten lainaamassa rahaa viinaan.

Sos.työntekijän mielestä Jarin tapauksessa olisi tarvetta tukitoimintaan, koska äidillä 1-vuotiaan takia ei ole mahdollista harrastaa Jarin kanssa sitä kaikkea mistä poika pitäisi. Tukitoiminnan tavoitteeksi ajateltiin harrastusten löytäminen, vapaa-ajan vietto, ajan ja huomion antaminen pojalle, sekä hänen auttamisensa itsenäistymään.

Allekirjoitin työsopimuksen ja lähdimme sos.työntekijän kanssa ensimmäiselle vierailulleni perheen kotiin. Paikalle oli kutsuttu myös Jarin opettaja. Ehdittiin olla tunnin verran, kun sosiaalityöntekijän aika loppui ja hänen piti lähteä. Siinä ajassa ehdittiin juomaan pullakahvit ja jutttelemaan vähän.

Jarin kanssa tuntui olevan helppoa solmia tuttavuutta. Puhuin hänen kanssaan hänen omassa huoneessaan, joka kyllä vaikutti hyvin pieneltä komerolta. En huomannut kovinkaan paljon leikkikaluja tai tavaroita

jotka olisivat viitanneet pojan askartelutouhuihin. Kaikki oli kai järjestetty meidän kunniaksemme kuntoon. Hyvin äitien tapaista. Poika vaikutti mukavalta, tuntui olevan avoin ja sosiaalinen, ei ollenkaan vetäytyvä ja sulkeutunut kuten olin kuvitellut.

Ope oli vähän myöhässä, vaihdoin hänen kanssaan muutaman sanan. Hän sanoi olevansa hyvin tyytyväinen että tapasimme kaikki yhtä aikaa, erityisesti että me näimme toinen toisemme kasvot. Hänen mielestään minun tehtäväkseni kuuluu vapaa aika, huvittelut, harrastukset, ei välttämättä mitään "maksullisia harrastuksia". Kotiläksyjen kanssa pitäisi suoriutua Jarin ja äidin itse. Lopuksi sovittiin Jarin kanssa, että mennään seuraavana päivänä uimahallille.

18.02.

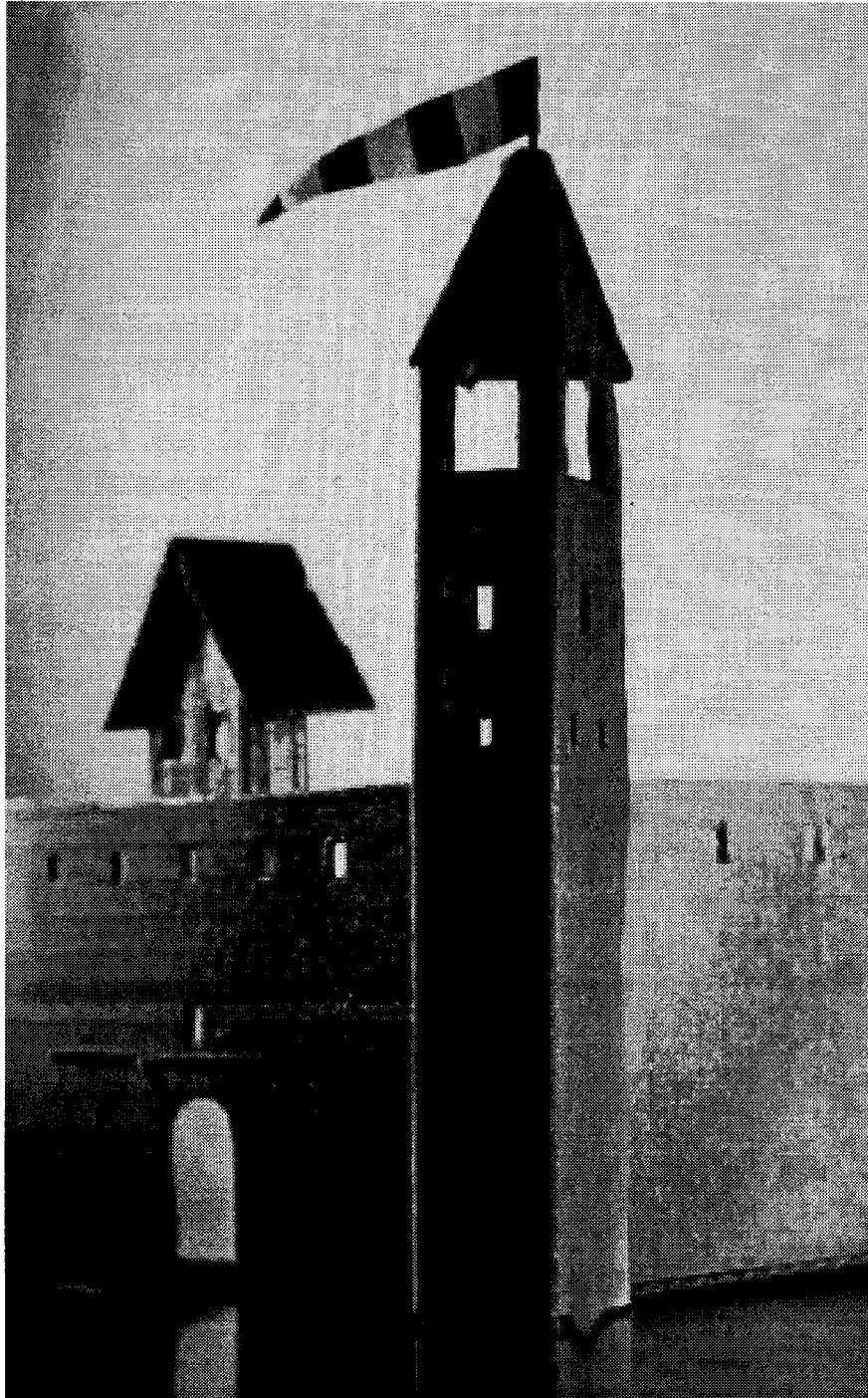
Vähän ennen kello kahta ilmestyin heille. Jarin äiti oli alakerran ulkoovella tupakalla. Kodinhoitaja oli hoitamassa pikkuista, sain vielä pullakahvit sillä aikaa kun Jari otti välipalaa ja sitten lähdimme kävellen matkaan. Uimahallille on noin 2,5 km matka, se taittui puolessa tunnissa. Kun itse käytän vain pyörää ja omia jalkojani liikkumiseen jos suinkin mahdollista, en mitenkään suostuisi ajamaan bussilla näinkin pienessä kaupungissa. Siksi olisi hyvä, että Jari saisi uuden pyöränsä pian.

Uimahallissa peseydyimme ja menimme sitten suoraan porealtaaseen. Huomasin Jarin pelkäävän vettä aikalailta. Sitä ei saanut mennä suuhun, ei silmiin, hyvä jos napaan asti. Eikä hän uskaltanut laskea liukumäkeä! Tottakai, jos ei kerran pysy vedenpinnalla. Aalto-altaassa laineiden alkaessa poika melkein pakeni vedestä. Sopivin hänelle oli ehkä sittenkin lastenallas, missä annettuani hänelle omat uimalasini opetin perusalkeita: kastelemaan kasvoja veteen, hengityksen pidättämistä ja uloshengitystä veteen. Viivyimme yli puolitoista tuntia altaalla, lopetukseksi kävimme saunassa. Omilla limsarahjoilla hän osti uimahallin kahvilasta yhden tikkarin ja sitten kävelimme takaisin kotiin.

26.02. Retki metsään eväitten kanssa.

Tänään näin ekan kerran Jarin isäpuolen. En tiedä miten suhtautua häneen, koska hän ei asu siellä aina, hänellä on oma asunto. Onko hän Jarille isä vai onko hän vaan vierailija? Äiti sanoi, että hänen piti ainakin selittää Akille miksi minä käyn täällä. Etten käy täällä pitämässä hänelle seuraa, en kilpaile Akin kanssa hänestä. Vaan Jarin takia. Mietin jo kyllä, että olenkohan astunut jonkun toisen reviiirille. Katsotaan miten kaikki sujuu.

Meidän retkemme oli varsin pitkä. Ihme, että poika jaksoi. Siitä tuli yli seitsemän kilsaa, plus minulle tuplasti Jarin hakeminen ja saattaminen kotiin. Käytiin mäellä. Se sijaitsee lähellä minun asuinpaikkaani. Metsässä oli valtavasti lunta. Joissakin paikoissa napaan asti. Mäen huipulle pääsy vaati aika pitkän nousun, huilattiin muutaman kerran. Huipulla istuttiin lu-

meen piknikille. Kuuma tee ja voileivät maistuivat kauniissa talvisäässä hyvin. Napattiin toisistamme kamerallani kuvat. Paluumatkalla poikettiin minun kämpilleni. Näytin missä ja miten asun.

23.03.

Eilen oli sovittu, että menen katsomaan Jaria. Hän oli käynyt lääkärillä ja saanut piikin. Hänen polvissaan on jotain vialla, rasittuessaan ne tietyssä asennossa lukkiutuvat, eikä jalan suoristaminen sitten enää onnistu kuin vain lääkärin avulla. Hänen äitinsä kertoi, että Jarin polvet ehkä leikataan. Eilen lääkärissä oli sitten Jarin polvi sidottu sillä tavalla, ettei sitä pystynyt koukistamaan. Jari näkyi olevan ylpeä siitä. Tunsin olevansa sankari, yritti saada siteen ansiosta enemmän huomiota. Hänen "oli pakko" laittaa lyhyet housut jalkaan, että ihan varmasti näkisin sidotun jalan.

Käytiin kumminkin kävelyllä. Se ei kovin hyvin sujunut. Jari jaksaa kyllä valittaa muttei ontua. Päämäärämme oli hakea pajunkissoja ja tehdä kaarnavene. Sitä varten oli otettu puukotkin mukaan. Tehtiin kaksi pientä kaarnavenettä. Hän yhden ja minä toisen. Pajunkissatkin tuli haettava, vaikka se ei ollut helppoa. Pajut kun kasvoivat polun sivussa syvässä lumessa. Kun astuttiin sivulle oltiin yli polven lumessa ja Jarin kumisaappaita piti sitten aina käsin kaivaa esille.

26.03.

Pesin parhaillaan pyykkiä, kun puhelin soi. Jarin äiti pyysi minut Jarin syntymäpäiville. Tuli kyllä vähän kiire. Onneksi oli kauppa vielä auki, että ehdin ostaa hänelle jotain. Pyöräilin sinne. Söin ison palasen kakkua, otin toisenkin. Juttelin äidin kanssa, Jarinkin kanssa, kun äiti lähti tupakalle.

Kuitenkin tuntuu siltä, että hyvän kontaktin saamiseksi poikaan tarvitsen jotain muuta ympäristöä kuin hänen kotinsa. Tavanomainen, jokapäiväinen kotipiiri pakonomaisesti hallitsee ja rajoittaa hänen käyttäytymistään. Samoin en minäkään pysty vapautumaan enkä ottamaan ohjia omiin käsiin vierassa paikassa.

03.05.

Jarin ope soitti viime viikolla ja halusi tavata minut. Sovittiin tiistaina aamukahdeksalta. Eilen soitti sos.työntekijä ja sanoi, että meidän olisi keskusteltava. Kuultuaan minun ja open tapaamisesta hän valitti, että kaikki sovitetaan hänen tietämättään asiasta. Hänen on koordinoivana viranomaisena oltava ehdottomasti paikalla.

Aamulla kahdeksalta:

Tavattiin Jarin luokassa. Ensiksi sos.työntekijä ja opettaja halusivat kuulla minulta kuulumisia. Kerroin tapaamisten sujuvan ihan hyvin vaikka välillä onkin raskasta keksiä tekemistä, koska Jari ei osaa tahtoa mitään, eikä

äidilläkään ole ehdotuksia. Heidän kodissaan ei pystytä olemaan Jarin kanssa kahdestaan koska siellä on pikkuveli, joka vie kaiken huomion.

Kerroin mitä oltiin tehty: eväsretki metsään, piirretty minun luonani, tehty jouset ja nuolet, kaarnavene, rakennettu pahvista linnoitus, käyty elokuvissa, uimassa ja ajeltu pyörillä...

Sos.työntekijä ja opettaja sanoivat olleensa tyytyväisiä tukitoimintaan. Mutta yksi asia, mitä he sanoivat, oli, että Jari ei saisi yksin tulla mun luo. (Jari oli kerran tai pari kävellyt yksistään luokseni.) Hänet olisi aina haettava kotoa, koska hän on vasta ekaluokkalainen. Opettaja ehdotti, että minun pitäisi lukea Jarille satuja ja pitää häntä jopa sylissä - satujen kautta lapsi elää.

Tuntuu, että jos haluaisin tehdä kuin ope sanoi, minun olisi oltava päätoiminen tukihenkilö, asuttava perheessä vuorokauden ympäri. Eihän kolme tuntia viikossa riitä mihinkään, kun pelkästään uintireissu vie neljä tuntia.

Kaikenlaisia ehdotuksia tulee melkein kaatamalla, opetuksia opettajalta ja muilta viranomaisilta. Välillä tuntuu, että kaikki tässä perheessä toimii vain heidän ehdoillaan ja määräämisillään. Tottakai opettajan intressi on, että Jari olisi hiljainen ja kuuliainen oppilas (se helpottaisi hänen työtään). Mutta minä en ajattele näin, sillä mielestäni jokainen saa olla oma itsensä, erilainen, yksilö. Tylsähän tämä maailma olisi, jos kaikki olisivat aivan samanlaisia nynnyjä. Itse soisin Jarin olevan vielä elävemmän. He olivat kummatkin myös sitä mieltä, että olisi kiva jos Jari voisi olla joskus minun luonani yötä ja kesällä joskus pienellä telttaretkellä.

04.05.

Täksi päiväksi oli sovittu uintireissu. Menin sovittuun aikaan hakemaan Jaria, mutta häntä ei näkynyt missään, eikä äitikään tiennyt missä hän on. Juteltiin äidin kanssa siitä, että Jari olisi joskus pois kotoa vaikka yön minun luonani. Jarilla on paljon pelkoja ja ainut keneen hän turvautuu on äiti. Hän jopa nukkuu usein äitinsä kanssa samassa sängyssä. Olisi hyvä jos saisi häntä vähän irrotettua äidistään. Pikkuhiljaa totuttelu olisi hyvä ja kesällä jos olisi vähän parempaa säätä voisimme tehdä telttaretken. Vielä kysyin äidiltä, mitä hän tykkää jos opettaja ja sos.työntekijä haluaisivat joku päivä pitää palaverin. Hän suhtautui aika negatiivisesti. Sanoi jo muutenkin olevansa väsynyt kaikenlaisten viranomaisten juoksentelemisestä. Hänellä ei tunnu olevan enää mitään yksityisyyttä omassa elämässään. Erityisesti hän vastusti opettajan tuloa.

Menin pihalle etsimään Jaria. Poika löytyi varttitunnin päästä, oli ollut kaverinsa kanssa kävelyllä. Eihän tietenkään muistanut, että meidän piti lähteä uimaan.

Kellukkeitten varassa hän pysyy jo tosi hyvin pinnalla, pystyy uimaan useita metrejä, liukumaan. Yrittää sukeltaa - mikä ei kyllä hyvin onnistu kellukkeitten kanssa. Niitä hän ei ota pois milloinkaan. Veden pelko ei ole hävinnyt, mutta tosiaan hyvin paljon hän on edistynyt. Leikittiin sitten pienten altaassa hukkuvan ihmisen pelastamista. Minä olin hukkumassa. Jari pelasti minut nostaen minun päätäni pinnalle ja raahaten minut matalaan veteen.

Poistuminen altaasta oli vaikeata. Kahden tunnin jälkeen hän ei vielääkään halunnut lähteä. Ei ollut kovin tottelevainen. Melkein hermostuin.

16.05.

Luin aamulla lehdestä kaupungilla järjestettävistä urheilutapahtumista. Soitin Jarille. Pian oltiin pyörillä kaupungilla. Ostimme jätskit, istuimme kauppakeskuksen rappusille auringonpaisteeseen ja katselimme viestikilpailua. Käytiin vähän lähempää stadionilla katsomassa laskuvarjohyppyä. Samassa juoksimme itsekkin yhden kierroksen. Jari harjoitteli myöskin pituushyppyä.

22.05.

Kylmä vesisateinen päivä. Jari soitti 11: n jälkeen. Pyöräilinkin heille ja kas-tuin melkoisesti, olin pahoillani etten laittanut enemmän vaatetta päälle.

Otimme puukot metsään mukaan. Tarkoituksemme oli kokeilla onko pajulla jo kuori irti, että voisimme kokeilla pajupillin tekemistä. Kokeilimme pajunkuorta eri paikoista, mutta kuori oli vielä aika lailla kovaa.

Kävelimme raviradalle hevosia katsomaan. Sanoin Jarille hevosten varmaankin tykkäävän pajunoksista, joissa on pieniä lehtiä. Ja kyllä ulkoai-tauksissa olevat hevoset pitivätkin Jarin tarjoamista oksista. Kävimme vielä talleissakin. Olin aivan märkä ja palelin. Teki mieli jo päästä takaisin kotiin. Jarin muistutuksesta kokeilimme vielä eri paikoissa pajun kuorta, otettiin muutama oksa mukaan. Hänen talonsa alakerran verstaalla tehtiin kaksi pajupilliä. Hyvin paljonkin hän osasi tehdä itse ja ottaa minusta oppia, vain vaikeammat seikat tein itse.

26.05.

Elokuviissa ja McDonaldsissa.

Jarin äiti kehotti meitä käymään elokuvissa katsomassa muskettisotureita. Sovittiin torstai-iltapäivä.

Pyöräilimme kaupungille, ostimme ekaksi liput, sitten menimme McDo-naldsiin. Otimme macit ja kokikset. Istuimme lapsille tarkoitettuun nurk-kaukseen. Yllättävän hyvin mahduin tuolille. Söin kauemmin kuin hän, eli ehdin katselemaan hänen sukelluksiaan pallomeressä.

Elokuva ei ollut ihan hänen ikäisilleen. Siinä ei puhuttu suomea. Luin tekstin miten pystyin ja välillä kerroin, jos en ehtinyt lukea. Jos myöhästyin

tai unohdin, hän kysyi kovalla äänellä. Vaihdoimme istumapaikkoja kesemmälle, ettei häirittäisi muita.

12.06.

Poikaleiri

Äiti kysyi kerran, vähän kyllä vitsaillen, että menisinkö Jarin kanssa kesäkuussa seurakunnan isä-poika leirille. Siitä tulikin ajatus.

Siellä me sitten olimme, vesisateessa ja hyttysten syötävänä. Jarin äiti oli jo lähtenyt kuskin kanssa takaisin. Raahasimme kampsamme kuusen alle sateensuojaan ja odotimme muittenkin saapumista.

Säästä ehkä johtuen leiripaikka ei vaikuttanut kovin hyvältä. Isoja kuusia, leppäpusikoita - mainiot paikat hyttysille. Ei ollut kyllä tarkoitus tulla leirille ruokkimaan hyttysiä. Kamalia elukoita ja niitä oli miljoonittain. Laitoimme oman teltan ison kuusen varjoon aukion äärelle.

Seurakunnan piti järjestää kaksi eri leiriä, isä-poika leiri ja poikaleiri, mutta nyt ne kummatkin oli yhdistetty. Noin neljäkymmentä poikaa 5-12 vuotiaita ja muutama aikuisohjaaja. Neljä isää ja kaksi harjoittelijaa. Liian iso ryhmä. Vastuu lapsista on suuri, täytyi aina varmistaa kaikkien paikallaolo. Nimenhuuto tapahtui melkein tunnin välein. Päivä oli ruokailujen ja välipalojen kanssa muutenkin jaettu kahden tunnin mittaisiksi jaksoiksi. Ennen ruokailua ruokarukous ja raamatun lukuhetket. Minun teki mieli kiroilla kovalla äänellä. En millään pysty sietämään hyvin rakennettua kuria, ja minkäs takia sitä uskontoa sysätään joka paikkaan. Tuntui kuin minut olisi sidottu kiinni, en saanut tehdä mitään vapaasti. Kyseenalaistin itseni tarpeellisuuden leirillä. Ei ollut mahdollista tehdä mitään Jarin kanssa kahdestaan. Minusta koko aika tuntui tyhjältä, poisheitetyltä.

Illalla tosiaan oli hyvin mielenkiintoista paistaa kepillä nuotiossa pullaa. Leirin paras hetki koitti kuitenkin silloin, kun pääsimme omaan pieneen teltaamme. Suljimme hyttysverkon ja nauroimme ulkopuolelle jääneille elukoille.

Jari yski kamalasti koko yön. Pelästyin, äiti ei ollut maininnut yskää niin pahaksi, eikä muistanut edes laittaa lääkettä mukaan. Onko järkevää nukkua kosteassa ja kylmässä jos yskii noin kauheasti? Jari ikävöi myös kotia ja minä omia oltavia.

Olimme leirillä kaksi päivää ja yhden yön. Palatessamme ennen aikoja äiti oli tosiaan huonolla tuulella. Hyvin kiukkuinen, vaikka mitään ei sanonut. Minulle jäi myös paha maku siitä leiristä, mutta en halua syyttää ketään, enkä ottaa koko syytä itsellekään epäonnistumisesta. Ei kaikki voi aina mennä hyvin.

Kuitenkin äiti oli vienyt Jarin uudestaan takaisin leirille. Kuulin sen jälkeenpäin ja myöskin sen, että Jari sairasteli myöhemmin keuhkoputkentulehdusta.

25.07.

Palaveri sosiaalitoimistossa - jatketaanko tukitoimintaa.

Leirin jälkeen äiti oli aika kylmä, stressaantunut ja väsynyt (paineet avioerosta kai). Hän sanoi, että ei ehkä ole mitään ideaa jatkaa sitä tukitoimintaa.

Keskustelin asiasta sos.työntekijän kanssa. Hänen mielestä suhdetta ei pitäisi katkaista vielä, jatketaan toistaiseksi samalla tavalla kuin ennenkin. Ei ihmissuhteita saa laittaa noin vain poikki.

27.07

Heinäkuussa muuttoni jälkeen kahtena päivänä pyörillä uimassa ja kaupungilla, ruuanlaitto minun uudessa kodissani. Olin muuttanut ylioppilaskylään.

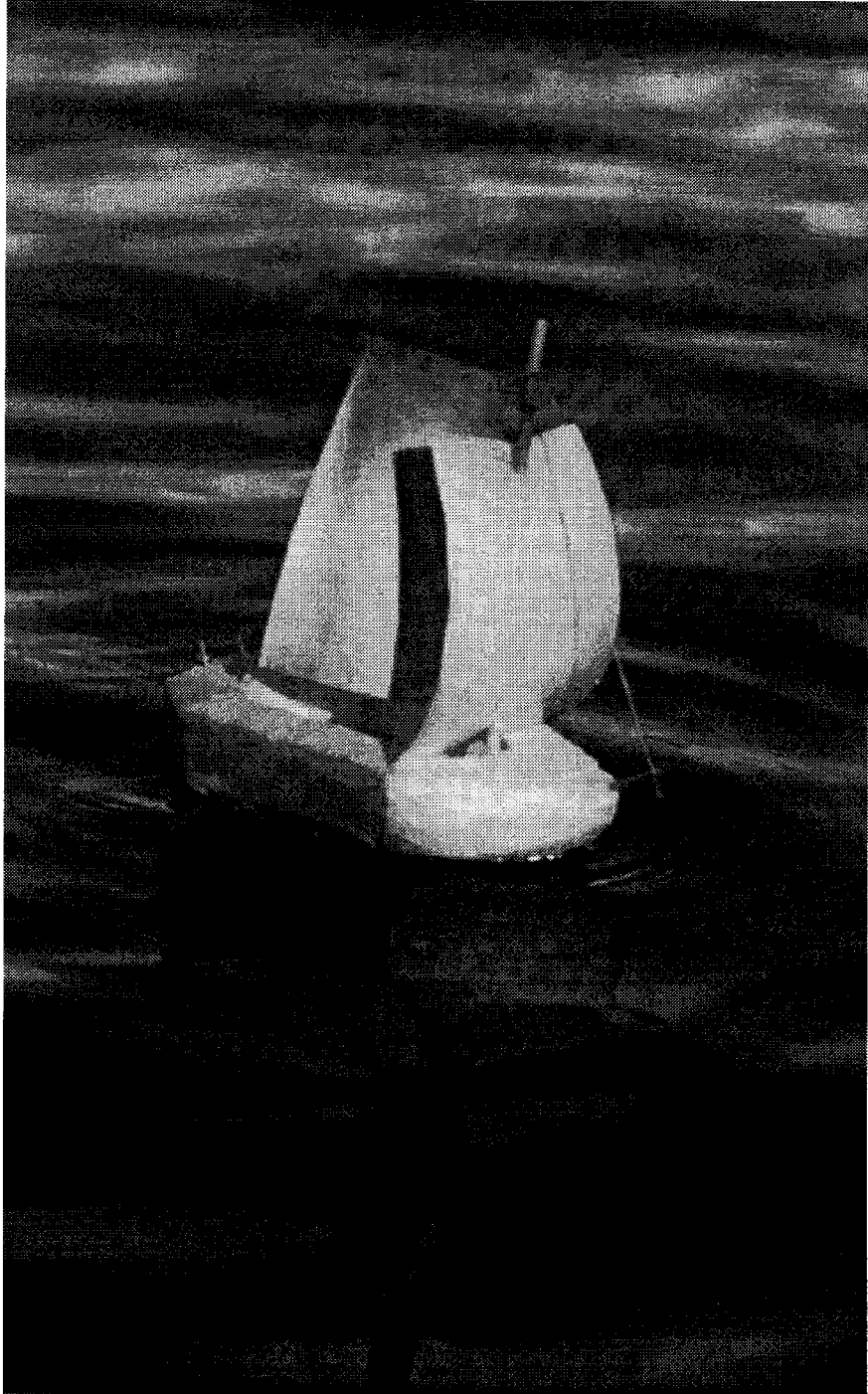
Otimme eväät ja lähdimme matkaan pyörillä. Oli erikoisen lämmin sää. Ajelimme pyörillä yhdeltä järveltä toiselle ja kävimme uimassa neljässä eri paikassa. Niemen rannalla rakensimme hiekkalinnaa ja söimme eväät. Teimme kierroksen kaupungin ympäri. Istuimme taas keskikaupungin kauppakeskuksen rappusille ja ihmettelimme jäätelöä syödessä maailmaa. Kiipeilimme harjulle. Muutama urheilija oli treenaamassa stadionilla. Jarinkin teki mieli tehdä jotain. Hyppi isolla vaahtomuovi-alustalla. Hän tahtoi harjoittaa myös pituushyppyä, mutta en antanut hypätä pikkukengissä. Ne ovat kauhean liukkaat, voi sattua jotain. Nehän ei pysy edes polkimilla. Paljain jaloin hän taas ei halunnut. En viitsinyt kinastella hänen kanssaan. Minä vastaan ja minä määrään. Eikä hän uskaltanut vastustaa.

Sitten suuntasimme minun uuteen kotiini. Asun nyt pilvenpiirtäjän toiseksi viimeisessä, seitsemännessä kerroksessa. Ikkunasta näkyy aamuaurinko ja hurjat maisemat. Jari ei mitenkään tahdo uskoa, että talon katolla on sauna. Kävimme tarkistamassa saunan oven takana. Ovi oli kyllä suljettu, mutta ovessa luki SAUNA. Se ei ollut riittävä todiste.

Jari halusi piirtää tietokoneellani. Minä aloin laittaa jotain ruokaa. Löytyi kananmunia, makkaraa, pakastevihanneksia. Siitä syntyi jotain. Jarikin kehui, ettei hän koskaan ole saanut näin hyvää munakasta. Jälkiruoaksi paistoin vohveleita.

29.07. Merirosvolaivan rakentaminen.

Päätimme rakentaa pienen purjeveneen. Heidän verstaallaan onnistuimme aika pitkälle, siellä on käsisahoja, laudanpätkiä ja oikein kunnon puutyöpenkki. Vain mastojen kiinnitys ei sujunut mitenkään. Poraa ei löytynyt

mistään. Eihän minullakaan voi olla kaikkia työkaluja. Pora löytyi kuitenkin minun taloni läheltä rakennustyömaalta. Mukava rakennusmies itse porasi meidän veneenrunkomme tarpeelliset reiät.

Ompelimme luonani lakanakankaasta valkoiset purjeet ja laitoimme mastoon merirosvolipun - valkoinen pääkallo mustalla taustalla.

10.09.

Uimareissut syyskuussa.

Melkein joka kerta ennen lähtöä uimaan olen tehnyt Jarin kanssa yhdessä läksyjä. Kyllä se menee joskus kauhean hitaasti, ainakin matikan tehtävät viime kerralla. Kun äiti ei ole mielestäni hyvä opettamaan (sitä ajattelin silloin). En usko että Jarin tapauksessa pikkuisen huonompi edistyminen koulussa johtuisi geeniperimästä (äiti puhui kerran, että hänellä oli koulussa lukihäiriöitä). Myöskin olen ajatellut, että läksyjen teko välittömästi koulun jälkeen ei myöskään suju, koska aivot ovat väsyneet vielä koulusta.

Jari on hyvin edistynyt uimataidossa, veden pelon voittamisessa. Hän pystyy uimaan ja sukeltamaan ilman kellukkeita pieniä matkoja. Uskaltaa olla syvyydessä leukaan asti. Tykkää hirveästi laskea pientä liukumäkeä.

02.10.

Jari lastenkodissa. Yritin soittaa Jarille aamulla ennen koulua, mutta ei kukaan vastannut. Ainakin äidin pitäisi olla kotona?

Vähän ajan päästä soi puhelin : sos.viranomainen tiedotti, että Jari on pikkuveljen kanssa lastenkodissa sijoituksessa sillä aikaa, kun äiti pitää lomaa. Sos.viranomainen soitti minun ja Jarin tämänpäivän uimareissusta, hän toivoi, että kävisin Jarin hakemassa eri paikasta. Minulla ei ollut ennakkoon mitään tietoa tämmöisistä muutoksista.

”Tuntuu vähän kuin olisi vankilassa”, sanoi Jari. ”On muuten ihan kiva, kavereita riittää.”

Aika paljon sanottu häneltä, kun hän on niin vähäpuheinen ja ilman omaa mielipidettä (tai ei osaa sitä ilmaista).

Hän ei pääse menemään ja tulemaan silloin kun huvittaa niin kuin kotona. Täällä vallitsee eri säännöt, täällä ei saa mankua äitiä pukemaan, solmimaan kengännauhoja, vaikka itsekin osaa. Jos täällä käyttäytyisi noin joutuisi heti kavereitten naurun alaiseksi. Sitäpaitsi hoitajilla ei ole aikaa pasata jokaista. Ajattelen, että Jarille tekee hyvää olla vähän aikaa täällä. Tulisi ehkä lisää itsenäistä toimintaa ja ajattelua, esimerkiksi läksyjen teossa.

Hän laski yöt ja päivät mitkä oli jo viettänyt lastenkodissa ja monta oli vielä edessä. Sanoi, että he ovat pikkuveljen kanssa täällä viikon ja joku päivä lähtevät kodinhoitajan kanssa katsomaan äitiään sairaalaan.

(Missä äiti sitten oikein on?)

10.10.

Viikko myöhemmin.

Jari on todella kyllästynyt lastenkotiin, hän odottaa äitiä eikä ole oikein halukas lähtemään uimaan - "kun äiti tulee kohta" - hän ei voi lähteä. Puhutaan hänet hoitsujen kanssa ympäri ja joku hoitajista tarkisti mihin aikaan äiti tulee, että ehdittäisi siksi ajaksi takaisin. Kyllä Jari sitten suostui.

Matkalla uimahallille kysyin häneltä miten hän viihtyy lastenkodissa. Vaikka minä huomasin hänen olemuksesta heti aluksi, että hän ikävöi äitiään ja omaa kotia, eikä ollut enää kovin mielissään lastenkotielämästä:

"Kun ei aina pääse ulos, pitää mennä nukkumaan jo seitsemän aikaan illalla ja aamulla ei saa herätä ennen puoli yhdeksää jos menee yhdeksäksi kouluun ja ne ketkä menee kahdeksäksi saa herätä puoli kahdeksalta."

"Hoitajat määräävät liikaa. Ei voinut eilenkään antaa yhtä pientä pulkkaa, jotta olisi menty laskettelemaan."

"Äidille kuuluu ihan hyvää, hän on paljon parantunut ja lääkäreitten mielestä hänen pitäisi olla enää hyvin vähän aikaa sairaalassa." Jari toivoi pääsevänsä kotiin viimeistään viikon päästä.

Uimme porealtaassa ja sukelsimme ja laskimme liukumäestä. Sitten menimme aaltoaltaaseen. Välillä uimme niin, että Jari oli minun kyydissä selässäni. Samasta lastenkodista oli kaksi likkaa, ilmeisesti Jaria paljon vanhempia, kun olivat päässeet yksin. Toinen yritti saada vähän huomiota, yritti leikkiä kanssani vesisotaa ja pyysi sitten myös selkäkyytiin. Siihen en suostunut, kun tyttö oli jo vähän liian iso.

Porealtaassa ollessamme taas näin yhden miehen ja yhden pojan leikkivän hippaa. Ajattelin miten hauskaa heillä voi olla. Yleensä ei kovin moni isä laskeudu leikkimään oman lapsensa kanssa.

Anna olla, se mies olikin tukihenkilöpiirissä näkemäni tukihenkilö. Moikkattiin ja me Jarin kanssa päästiin peliin mukaan. Toinen tyttökin tuli vähän päästä mukaan ja vielä eräs Jarin kaveri (pieni kiinalainen). Välillä Jari ja hänen kaverinsa roikkuivat minun kaulassani niin, että niska tuli kipeäksi. Pelissä oli vauhtia, oli tosiaan hauskaa.

18.10.

Jari vieläkin lastenkodissa. Kävimme uimassa, kaksi muuta poikaa lastenkodista tuli meidän mukaamme. Pojat keksivät itse tekemistä. Jouni ja

Nike ovat kummatkin rohkeita ja eläviä, tuntuu että niiden kanssa olisi paljon helpompaa olla. He tahtoivat sukeltaa isoon altaaseen pää edellä, tarvitsi vain rohkaista ja näyttää muutama niksi. Pojat pärjäsväti heti itse. Jari oli aika jänis. Piti keksiä jotain muuta, mihin hänkin pystyisi osallistumaan.

02.11.

Jarille on löytynyt velipuoli, josta tähän asti ei ole ollut mitään tietoa. Velipuoli on jo 17-vuotias ja opiskelee jossain pohjoisessa ammattikoulussa. En minä tiennyt, että velipuoli äitinsä kanssa on tulossa heille vierailulle, kun menin hakemaan Jaria uimaan.

Jari oli aivan innostunut uudesta, aivan tuntemattomasta veljestä, joka yhtäkkiä ilmestyy "eimistään". He odottivat nyt vieraita, joiden piti kohta tulla. Uimareissu sai vähän odottaa.

Alettiin Jarin kanssa tehdä läksyjä, mutta ei ehditty pitkälle. Ovikello soi ja he tulivat. Äiti laittoi kahvia ja kakkua (oli leivottu vieraita varten). Pojat katosivat Jarin huoneeseen. Vieraitten lähtiessä Jari sai uudelta veljeltä valokuvan ja muovipussillisen pieniä leikkiautoja.

Jarin kanssa uimahallissa kahdestaan. Tällä kertaa meni ihan hienosti. Sain Jarin rohkaistua uimaan isossa altaassa vähän kauemmaksi reunasta. Sitten hypittiin niin, että pää meni välillä veden alle. Lopuksi hän uskalsi hypätä reunalta veteen. Ei se kyllä mikään hieno hyppy ollut, mutta siitä hän sai rohkeutta ja intoa yrittää lisää.

11.11.

Luistelu.

Jari on ollut kiinnostunut jääkiekkoilusta. Hän keräilee jääkiekko kortteja innokkaasti (mielestäni siihen menee turhan paljon rahaa) ja on aloittanut lätkätreenit. Hänellä on käytössä isoveljen vanhat varusteet, joten harrastukseen ei tarvinnut sijoittaa paljon. Kerran olen vienyt hänet treeneihin. Hän puki kotona kaikki varusteet päälleen ja sitten käveltiin kentälle. Harjoituksia katsellessa tuli tosiaan kylmä. Teki mieli lämpimään kotiin. En itse olekaan mikään jääkiekon ystävä, en tietysti voi sitä sanoa Jarille. Treenit kestivät tasan tunnin ja onneksi Jari pääsi tuttujen kyädissä kotiin.

Saapuessani heille en tiennyt vielä mitä voitaisi tehdä. Jari ehdotti jääkiekkoa. Heidän kotikenttensä on laitettu melko hyvään talvikuntoon, siellä on ihan oikean kokoinen lätkäkenttä. Kyllä ensin vähän ajattelin, mutta suosuin. Ilman luistimia Jarilta lainatulla mailalla. Yksi syy, miksi jonkun on mentävä Jarin kanssa kentälle aina on se, että hän ei pysty (tai ei viitsi) kirstiä nauhoja tarpeeksi tiukkaan.

Harjoiteltiin syöttöjä ja pelattiin kahdestaan, kunnes muutama kaveri tuli lisää. Muodostettiin kaksi joukkuetta ja pelattiin. Tämä oli varsinainen kokemus minullekin. Tuli kauhean kuuma. Jari olikin vaatetettu liian paksumsti, hän väsyi kai sen takia nopeasti ja rupesi lepotauolle keskellä peliä. Yritin selittää, ettei joukkuetta saa jättää pulaan. Pelissä on yhdessä pelattava sääntöjen mukaan joukkueen parhaan tuloksen saavuttamiseksi, eikä siinä voi ajatella omia etuja. Hän ei kuitenkaan enää jaksannut, joten lopetettiin.

18.11.

Puutyöt verstaalla.

Olen saanut keksiä uutta tekemistä meille. Se ei ole helppoa. Jari on saatava kiinnostumaan ja sen on tarjottava minullekin jotain.

Puinen voiveitseni on kateissa jo toista viikkoa. Sain hyvän ajatuksen veistää puiset veitset heidän talonsa verstaalla. Verstaan toiseen nurkkaan on pinottu polttopuita pihagrillia varten. Sieltä löytyi aivan mainioita sopivankokoisia pajunoksia. En ollut varma, onko paju siihen hyvin soveltuva, on ainakin helposti veistettävä.

Jari yritti tehdä itse, totta kai, vilkaisi työtäni aina välillä. Korjailin vähän ja muotoilin. Täytyyhän opettaa ja kehua. Hiekkapaperilla sai sitten hiotuksi. Annoin viimeisen silauksen itse. Tuli tosi nätti. Jari halusi antaa sen äidille lahjaksi. Sain omankin veitsen valmiiksi. Se on hyvä, kätevä ja arvokasta käsityötä. Jari innostui kauheasti puutyöstä. Lupasin, että ensi kerralla voitaisiin kokeilla puulusikkaa.

21.11.

Puutyöt.

Olin hankkinut puutalttoja. Toisen pyöreällä ja toisen normaalilla terällä. Meillä oli mukana laudanpätkästä sahattu veneenrunko. Näytin, miten sitä voi puutaltalla työstää.

Lusikan tekeminen ei ollut kovin helppoa. Pyöreällä taltalla tehtiin syvennys. Lusikan varsi piti muotoilla veitsellä. Sain suuremmaksi osaksi tehdä sen itse, sillä aikaa Jari teki venettä. Lusikka tuli valmiiksi ja laiva maalattiin spraymaalilla.

Neljä tuntia meni rientäen, eikä Jari halunnut vielääkään lopettaa.

28.11.

Kun äiti hiljattain erosi Akista, Jarin pikkuveljen isästä, hänen elämänsä ikään kuin helpottui. Hänellä oli paljon paineita, Akin uhkaileva käyttäytyminen ja talouden pyörittämisestä johtunut psyykkinen ja fyysinen rasittuneisuus vaikuttivat. Yhtäkkiä Jari oli pikkuveljensä kanssa lastenkodissa ja äiti sairaalassa.

Äiti puhui minulle jälkeenpäin:

“Ajattelin, että pikkuinen unohtaisi minut nopeasti, hän on vielä niin pieni. Vanhin on jo tarpeeksi iso, pärjää ihan omillaan. Mutta Jari, hänen takiansa - hän on minussa niin kiinni.”

Äiti kertoi miten häntä ei päästetty lapsia katsomaan. Sos.viranomainen oli sanonut, että ensimmäisen viikon aikana ei saa mennä lapsia katsomaan, vaikka soitto lastenkotiin osoitti, ettei se ollut totta.

Viranomaisten kanssa oli kaikenlaista kitkaa, johtava sos.työntekijä ei antanut lupaa jo tutun ja turvallisen kodinhoitajan käydä heillä enää. Tätä perusteltiin sillä, että heistä on tullut liian hyviä ystäviä. Sos.viranomaisten, psykologin järjestämässä yhteisessä palaverissa äiti sitten uskalsi sanoa, miten paljon harmia johtava sos.työntekijä omilla määräyksillään hänelle on aiheuttanut. Sanoi hänelle suoraan:

“Omin käsin kuristaisin sinut... ootkin ihan pirun näköinen.”

Psykologi oli ollut hyvin tyytyväisen näköinen, siinähan oli hänen työnsä tulos. Äiti kertoi saaneensa sairaalan eroseminaarista kovasti voimia. Hän voi nyt eron jälkeen paljon paremmin. Minäkin huomaan hänen muuttuneen päättäväisemmäksi. Hän on rohkea ohjaamaan omaa elämäänsä nyt itse. Ihan kunnioitan hänen muodonmuutostaan, itsevarmuuttaan. Ehkä aliarvioin aikaisemmin häntä liikaa.

Nyt sitten Jari sanoi, että he lähtevät viikonloppuleirille ja Akin tulee mukaan. Olin ihmeissäni. Vain muutama viikko sitten he erosivat virallisesti ja nyt lähtevät yhdessä leirille. En kuitenkaan kysynyt sen enempää. Ajattelin, että mahdollisesti kaupunki järjestää vasta eronneille eroleirejä.

05.12.

Olen noin viitenä viime tapaamisella nähnyt Akin olevan siellä. Eka kerralla minulla oli jäädä suu auki. Äskenhän he erosivat? Ja nyt hän taas on täällä. Löhöttää ilmaan paitaa - aivan kuin asuisi täällä. Jari sanoi Akin viettäneen siellä monta yötä.

Tänään otti vähän päähän, kun näin Akin. Hän istui sohvalla jalat pöydällä ja luki lehteä. Äiti oli jossain kaupassa ja pikkuinen nukkumassa. Jari teki läksyjä saman pöydän ääressä. Huomasin hänen toisella kädellä estävän Akia näkemästä, mitä kirjoitti. Tajusin heidän välisen suhteensa olevan hieman kiristynyt. Mutta en ihmettele, saduissakin kerrotaan ilkeistä isä - ja äitipuolista. Myös äiti on minulle joskus sanonut, että Aki on vähän väkivaltainen suhteessaan lapseen ja sos.työntekijä kertoi samaa.

En tiedä mitä äiti ja Aki aikovat. Jos he yrittävät uudelleen, silloin Akin olisi parasta totutella olemaan isä myös Jarille.

Pystyykö hän välittämään Jarista yhtä paljon kuin omasta lapsesta? Välittääkö hän edes omastaan? Vai ovatko kaikki miehet tunteettomia, vastuuttomia, omahyväisiä roistoja?

Olen ajatellut, että miehille pitäisi järjestää isyyskursseja, ehkä he saisivat siellä valistusta miehen asemasta ja roolista perheessä.

08.12.

Tapaamisella sosiaalityöntekijän kanssa utelin "eroleiristä".

Se ei kuitenkaan ollut kaupungin järjestämä. Kai se oli seurakunnan järjestämä perheleiri. Kerroin perheellä menevän paremmin. Äiti on ottanut ohjat käsiinsä, on kehittynyt ja kasvanut. Mainitsin äidin kertomista epämiellyttävistä asioista ja yhteenotoista sos.viranomaisten kanssa. Se teema ei oikein miellyttänyt sos.työntekijää, koski kai häntäkin. Hän mainitsi, että minun ei pitäisi näihin asioihin puuttua. Eihän se minulle kuuluu, mutta jos äiti kertoo, joudun kuuntelemaan. Enkä voi olla näkemättä perhettä kokonaisuutena, vaikka toimisinkin vain Jarin tukihenkilönä.

Sos.työntekijä oli tyytyväinen toimintaani. Sovittiin tapaamisesta ensi vuoden alussa. Vielä hän lisäsi, että perheellä on aikomus muuttaa Tampereelle, todennäköisesti ensi kesänä. Äidillä oli odottamassa työpaikka. Kysyi minulta: "Olisitko silloin halukas tekemään tukitoimintaa jonkun toisen lapsen kanssa."

Tässä utelemisessa piilee tunnustus minun työstäni, olen siis pärjännyt ihan hyvin, kun on vielä kysyntää. Kyllä sos.työntekijäkin on ok, tullaan hyvin toimeen, vaikka kaikkea, mitä äiti kertoo, en voi sanoa hänelle, eikä kaikkia omia ajatuksiakaan.

Ajattelen sos.viranomaisten ja asiakkaiden välisten ristiriitojen kuuluvaan asiaan. Asiakkaiden puolesta ei voi ikuisesti päättää. Heidän on annettava itsensä auttaa itseään. Ristiriidat voivat antaa sysäyksen alkaa päättää itse. Se edistää omatoimisuutta ja itsenäistä selviytymistä. Silloin huomaa, ettei enää tarvitsekaan ammattilista apua.

04.02.

Puhelimessa oli sovittu muutama päivä ennen, että menen hakemaan Jarin aamulla kymmenen jälkeen, kun piirretyt loppuu. Ohjelmassa oli kelkkailu vuorella.

Silloin kun mä soitin perjantai-iltana otti puhelun vastaan kodinhoitaja jonka kanssa sovittiin asiasta. Hän kysyi minulta suoraan, olisiko minulla huomenna aikaa viettää pojan kanssa kokonainen päivän. Hän ei kyllä perustellut sen enempää, mutta sanoi äidin tarvitsevan vähän lepoa.

Okei, annoin suostumukseni, vaikka itsekseni mietin, mitä tekisin hänen kanssaan koko pitkän päivän. Kolme tuntia vielä jaksaa ohjata ja keksiä te-

kemistä, entäs kuusi - taikka kahdeksan tuntia!!! Mitä tekisin?

Lauantai aamulla.

Varasin mukaan narua. Laitoin minisukseni reppuuni ja lähdin fillarilla matkaan. Narulla sidoin Jarin rattikelkan pyöräni perään.

Sitten mentiin. Tämä oli muuten hyvä keino taittaa matka, melko nopeastikin. Jarin pyörän kumi olikin rikki. Moneen kertaan minun oli lisättävä vauhtia, jotta hän voisi tuntea itsensä Juha Kankkuseksi. Kypsytti vähän, mutta perille päästiin.

Käytiin laskemassa pulkalla muutaman kerran yhdessä. Sen jälkeen Jari innostui minisuksistani. Jouduin luovuttamaan ne hänelle. Oikeastaan ne ovatkin lapsille tarkoitettut, mutta keksin, että voisin niitä itse käyttää. Mahtuivat ne minunkin jalkaan, vaikka väärin jouduin laittamaan. Hiihtäminen niillä on kuitenkin tosi vaikeata ja ensimmäisellä kerralla en kyllä uskaltanut laskea kelkkamäen huipulta. Kun Jari sai sukset jalkaansa, ei suostunut hän niitä vaihtamaan pulkkaan. Ei edes antamaan toista (muuttama poika käytti vain yhtä suksea). Kiipeili mäkeen ja laski alas vaikka kaatui useamman kerran.

Kahden ja puolen tunnin laskettelon jälkeen hinasin Jarin meille -luokse-
ni. Laitoimme vohveleita ja söimme niitä hunajan ja maidon kanssa. Kat-
selimme telkkarista elokuvaa, siinäkin minulla oli rooli - luin hänelle teks-
tin, että hän ymmärtäisi paremmin. Kuuden jälkeen saatoin hänet kotiin.
Hyvin oli päivä mennyt.

08.02.

Soitin aamulla puoli yhdeksältä. Äiti oli puhelimessa. Kysyin onko Jarilla mitään ohjelma iltapäivällä. Ei pitänyt olla mitään sen kummempaa. Ehdo-
tin uimahallia. Menin kolmeksi heille. Ilokseni näin siellä kodinhoitajan
(hän on niin sympaattinen).

Jari ei ollut sisällä. Äiti oli unohtanut muistuttaa hänelle koulun jälkeen tulostani. Hän oli yhden kaverinsa kanssa jossain ulkona.

Kahvi oli kuumana ja oli kääretorttuakin. Keskusteltiin kolmestaan. Sitten
menin alakertaan katsomaan Jarin pyörästä puhjennutta kumia. Havaitsin
sisärenkaassa jumalattoman ison reiän, en pystynyt sitä korjaamaan. Piti
kävellä uimahallille.

Jarin löysin takapihalta. Hän kysyi minulta, että pääsisikö hänen kaverinsa
mukaan. Menttiin kolmestaan. Jari minun pyörällä ja me juosten. Jari ei oi-
kein tykkää juoksemisesta, mutta hänen kaverinsa oli uskomattoman sin-
nikäs.

Pojat laskivat liukumäkeä, minä uin aluksi isossa altaassa. Aaltoaltaassa

järjestin heille sukelluskilpailun. Kilpailu oli haastava. Sukelluksen lisäksi piti olla nopea ja taitava ryömimään kahdesta vedenpinnalla kelluvasta renkaasta. Jokaisella yrityksellä tulokset paranivat ja keskinäinen kilpailu innosti poikia.

18.02.

Laskettelu minareilla.

Jari tykkäsi kauheasti minisuksista. Hänellä on omatkin kotona. Remmitkin niihin löytyivät. Päätimme lähteä nyt tämän kerran laskettelemaan. Kävin hakemassa hänet, lainasin itselleni hänen äitinsä sauvat. Sukset minun reppuuni, molempien sauvat sain jotenkuten otettuni käteen. Ja taas pyörillä vuorelle. Nyt oli kummallakin omat sukset. Sai tehdä mitä lystää. Aloitettiin pienemmästä mäestä. Sauvojen avulla tosiaan oli helpompi ohjata. Silti pelkäsin hyppyreitä. Olen harrastanut hiihtoa, mutta tämä "laji" on jotain aivan muuta. Kuitenkin pystyin opastamaan Jaria sauvojen käytössä ja laskettelutekniikan valinnassa: miten kiipeillä, jarruttaa, kurvailla alas sauvoja käyttäen.

Kiipeilimme korkeammalle. Tulimme muutaman kerran alas lumilautailijoiden latua käyttäen. Siinä oli useita tosi pahoja hyppyreitä ja käännöksiä puitten välissä. Emme kuitenkaan menettäneet henkeämme.

Yritimme kiivetä ihan huipulle (emme käyttäneet hissiä). Ei onnistunut aivan. Ennen viimeistä huippua tuli kauhea suksilla ylittämätön jyrkänne. Kun katsoimme alas, ajattelimme, että jos pääsisimme vielä takaisin, olisi sekin iso urakka.

26.02.

Jarin soitto tuli sunnuntaiamuna aivan odottamattomasti. Vaikka viimeksi juuri nähtiin perjantaina, hän kysyi olisinko menossa hänen kanssaan uimaan. Olin kyllä kiireinen, mutta mikäs siinä, kyllä opiskelut odottaa. Sovittiin tapaamisesta puolen tunnin kuluttua risteyksessä.

Olen muutaman kerran sopinut hänen kanssaan tapaamisista siellä kun ei aina viitsi raahautua sitä aikamoista mäkeä ylös. Yksin vielä pääsee vaikka pyörällä ja hiessä, mutta Jari on siinä tosi hidas. Samoin olemme tehneet kun olemme tulleet uimahallilta.

Jari sanoi puhelimesta, että hänen pyöränsä on varastettu. Piti sitten kävellä. Soitin määrätyn ajan kuluttua. Jari oli jo valmiina ja pukeutunut. (Ohoo?) Poistuimme kumpikin sitten omista kodeistamme. Risteys sijaitsee melkein puolessa välissä matkaa Jarille. Ehdin ensimmäisenä.

Kävelimme uimahallille päin ja niin kuin aina Jari etenee kauhean hitaasti. Minua aina vähän hermostuttaa. Silloin tällöin pitää häntä vauhdittaa, ettemme jäisi matkalle loppupäiväksi. Hän on niin hidas kävelemään ja

juoksemisesta hän ei pidä ollenkaan.

Vaihdettiin välillä kuulumisia ja sitten Jari sanoi, että hän oli eilenkin käynyt yhden kaverin kanssa uimassa. Heillä oli mukana snorkkeli ja räpylät, ne olivat tänäänkin matkassa. Kehui varusteita - "ne ovat ihan ammattilaisten". Hymyilin itsekseni.

Kehui hypänneensä aikuisten altaan syvään puoleen. Epäilin, mutta olin hiljaa.

"Oikeastaan kaveri työnsi mua, mutta mä en pelännyt", hän kertoi.

Hänen kaverinsa oli tänäänkin lähdössä, sen takia varmaan hän soitti minulle ja yritti mua puhelimesta vauhdittaa, että pääsisimme samaan aikaan. Oltiin kolmistaan, vaikka hänen kaverillaan oli pieni sisko ja isompi noin kaksikymppinen serkkupoika mukana, heidän kanssaan emme olleet missään tekemisissä. Kilpailimme hengityksen pidättämisessä sukeltaessa, miten pitkän matkan kukin pystyy uimaan hengittämättä. Itse kävin välillä uimassa isojen altaassa.

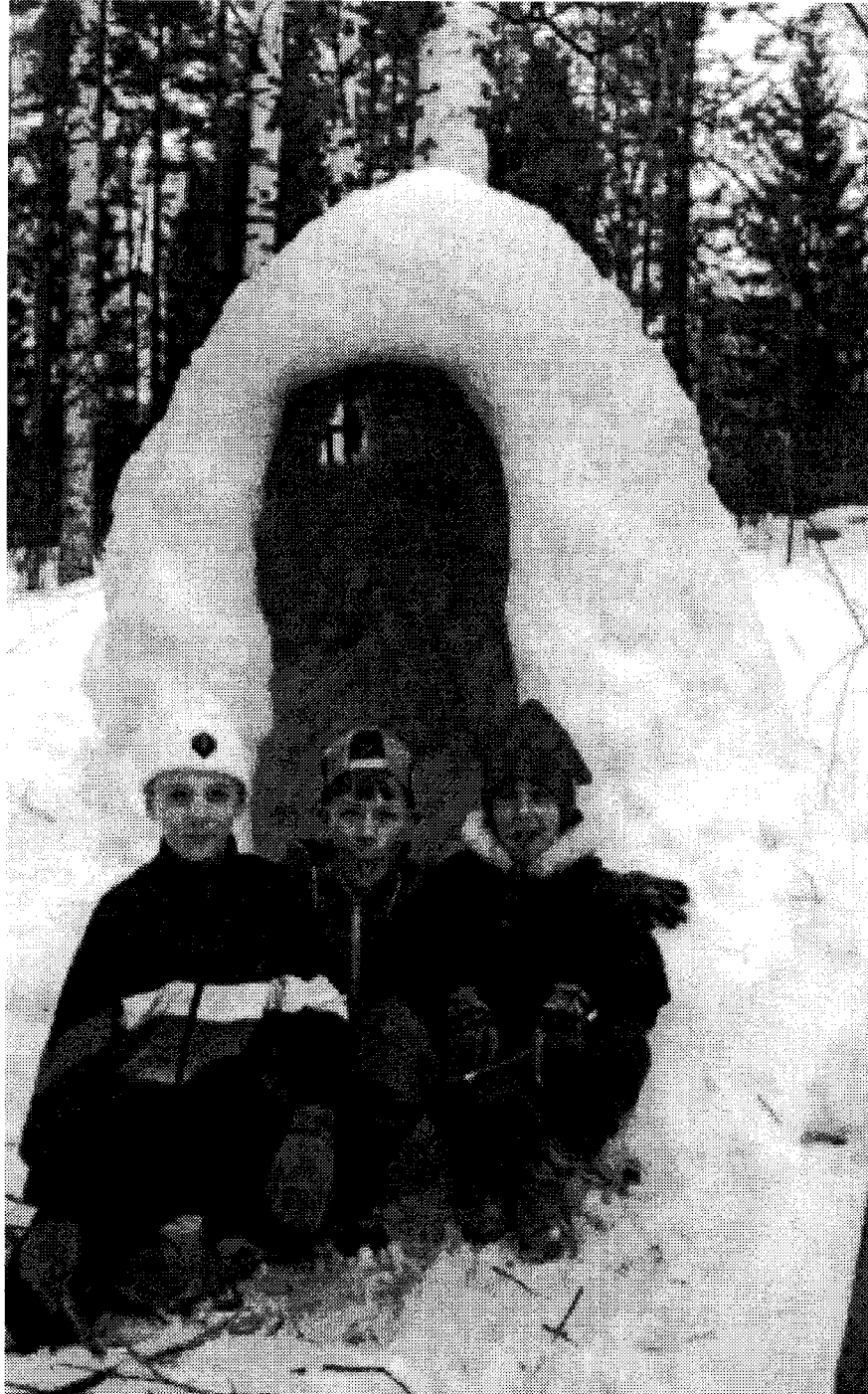
Palattuani menimme aaltoaltaaseen. Jari ei säikkynyt aaltoja enää kauheasti vaikka siirtynyt matalampaan veteen. Sitten vallattiin vuorotellen pieni lautta, tai oikeastaan voimakkain pysyi sen päällä. Vaikeata arvata kuka oli se. Taas sukelsimme, vaihteeksi yksi seiso ja muut sukelsivat hänen jalkojensa välistä.

Sukelsimme ja hymyilimme toisillemme veden alla. Otimme toistemme käsistä kiinni, tuijotimme, teimme pieniä koiruuksia. Oli hauskaa. Oli ihaana tuntea itseäni vapaaksi aikuisten rajoittavasta maailmasta. Vain olla ja leijua vedessä, yhdessä.

Uima-allas on tosiaan hyvä paikka. Siinä pystyy luonnollisesti olemaan yhdessä, leikkimään ja antamaan fyysistä läheisyyttä. Ainakin tepsii paremmin kuin mitä ope ehdotti. "Pitäisi ottaa syliin ja lukea satuja." Ehkä poika on jo vähän iso ja minä kuitenkin liian ulkopuolinen, että pitäisin häntä sylissäni.

15.03.95

Tapasin sos.työntekijän. Tämä oli kyllä viikkoa aikaisemmin sovittu, mutta ihan oikeasti meidän piti tavata jo vuoden alussa. Nyt on viimeisestä kerrasta ainakin kolme kuukautta. Itse olen miettinyt miksi hän ehdotti, että tapaisimme jo vuoden alussa. Saako hän pisteitä, jos yhteistyö tukihenkilön kanssa on aktiivista, ehkä se näkyy hänen raportissaan. Voi olla, että hänkin kärsii tunnustuksen puutteesta. Joka tapauksessa nähtiin ja juteltiin Jarista ja hänen perheestään.

Hän kysyi myös, onko äiti sanonut minulle mitään muuttamisesta. En tien-nyt mitään uutta. Epäilin heidän muuttoaan, varsinkin kuin äiti teki niin hienon remontin koko kämpässä. Tosi perusteellisesti. Hän maalasi keit-tiön kaapit, huoneitten seinät. Vaihtoi jotain kalusteita. Ei ole ihme, että häntä taas väsytti.

Kyselin Jarin ja äidin riidasta.(sos.työntekijä oli maininnut puhelimessa).

- "Heillä oli ollut jotain kinaa ja Jari oli saanut kauhean rai-varin. Äiti ei enää tiennyt miten reagoida. Oli soittanut tuki-palveluun ja saanut opastusta. Hän oli kai pelännyt, että voisi reagoida väärin".

Sen takia silloin yhtenä viikonloppuna oli Sos.työntekijän mielestä hyvä ratkaisu, että pystyin hoitamaan Jaria koko päivän.

Puhuimme sitten siitä, miten äiti on muuttunut vuodessa. Saanut lisää it-sevarmuutta, päättäväisyyttä. Hän on aivan eri ihminen kuin se jonka näin vuosi sitten. Jariltakin tulee jo vähän juttua ja omia mielipiteitä.

Vuoden alusta lähtien en ole nähnyt heillä enää viimeistä ex-miestä. (Onko nyt kaikki lopullisesti ohi?)

Kerroin meidän tekemisistämme. Sos.työntekijä sanoi hienoksi sitä, että teen jotain konkreettista Jarin kanssa: askartelu, urheilu. Monet tukihenki-löt eivät tee mitään, he vain ovat lapsen kanssa.

- "Jos pitäisi arvostella sun toimintaasi antaisin kiitettävän".

Olinko vähän imarreltu?

Totesimme, että perheellä menee ihan kivasti. Äidille oli järjestetty yksi ko-tipalvelupäivä viikossa. Jarin ope ei ole sen pahemmin puhunut vaikeuk-sista. Selviää kai niin kuin muutkin. Se vain että Jari tarvitsee kauheasti huomiota.

Joten - minun pitäisi jatkaa tukitoimintaani entiseen tapaan.

Sos.työntekijä kysyi taas, että jos perhe ei muuta suostunko jatkamaan ensi syksynäkin? Vastasin myöntävästi.

Mutta nyt taas epäilen. Onhan se homma välillä liian raskasta. Minun pitää vaan jaksaa, että homma pyörisi. Mutta näkee sen sitten ensi syksynä. Ke-sällä tulee ainakin paussi.

10.04.

Lumimaja

Olin yhdeltä jo heidän ovellaan. Ajattelin, että ehdin jutella äidinkin kans-sa ennen Jarin tuloa koulusta. Sanoin päättäneeni muuttaa Helsinkiin ke-vään lopussa, kun opiskeluni eivät vaadi asumista täällä paikan päällä. Haikailen omien ystävien luo.

Nyt aukesi äidinkin suu. Hänkin muuttaa (kielsi minua kertomasta siitä sos.viranomaisille). Työpaikka on odottamassa. Asunnon hän on jo varannut. Muuttaisivat sitten kun Jarin koulu päättyy. Hän ei jaksaisi asua näin (yhteiskunnan armoilla), hän haluaa töihin. Täältä työnsaanti ei ole helppoa, mutta siellä hänellä on virka odottamassa.

Hänen siskonsa asuu siellä lähellä, eikä hänen äitinsäkään asu kaukana. Jos vaikka pikkuinen sairastuu on apua saatavilla. Uusi asunto on vasta valmistumassa. Vanhin poika jäisi kuitenkin asumaan tänne vielä vuodeksi, hänellä on työpaikka. Muuttaa perässä vasta armeijan jälkeen.

Kysyin Jarin koulunkäynnistä.

Äiti kertoi - "Jos opettajalta kysyy, kuulee aina että huonosti. Jos ei sano oppimisesta mitään, sanoo, että syö huonosti."

Istuin sohvalla, katselin hänen askartelua. Hän laittoi pääsiäiskoristeita. Välillä vilkaisin kelloa. Katselimme ikkunasta - onko Jari näkyvissä. "Missä hän harhailee? Taasko hän on jäänyt arestiin?" Vähän vaille kaksi äiti muisti tarkistaa jääkaapin ovesta, että Jarin koulu maanantaisin päättyikin vasta kahdelta.

Jari oli ihan innostunut lumimajan rakentamisesta. Haimme alakerrasta lapion ja menimme vähän kauemmaksi pihasta. Jari halusi oman salapaikan, etteivät muut kaverit löytäisi sitä ihan helposti, eikä kukaan hajottaisi sitä niin nopeasti.

Oli tosi fiksua ottaa mukaan lapio, sillä sai hyvin lumesta kaivettua sopivankokoiset lohkarit. Seinien noustessa jo sopivan korkuisiksi teimme pajun oksista kaareva kattorakennelma, mikä sitten katettiin lumella sisä- ja ulkopuolelta. Viimeistelimme seiniä ja syvensimme lattiaa. Jari pystyi majassa seisomaan pystyssä.

Onneksi otin toiset hanskat mukaan. Olin ajatellut mahdollisesti tehdä jotain lumesta, jos Jari sattuu kiinnostumaan. Rakentaminen oli minullekin mielenkiintoinen tapa toteuttaa itseäni. - Mielikuvissa olevan mallin toteuttaminen käytännössä. Suunnittelu ja tekniset ratkaisut. Eikä tarvitse kenellekään maksaa materiaaleista mitään. Olen itsekkin unelmoinut pieneinä majoista, taitoni eivät vaan riittäneet niihin silloin.

Rakentaminen vei kaksi tuntia. Ajankulkua työssä ei kyllä huomannut. Merkkejä antoi vain tyhjä vatsa ja märät kädet. Ei puhuttu paljon, vaan toimittiin. Opastin Jaria jos oli tarvetta tai jos hän

pyysi. Rohkaisin käyttämään omaa päätä ja käsiä.

11.04.

Seuraava päivä.

Raporttini katkesi. Jari soitti, pyysi majalle käymään, kysyi, saako hän ottaa sinne mukaan kaksi kaveria. Eilispäivänä hän puhui vielä majapaikan sallassapitämisestä, ettei kukaan hajoittaisi sitä, kai hän nyt halusi ylpeillä majalla, minkä me yhdessä rakensimme.

Otin kamerani ja lähdin. Jari kavereineen oli jo paikalla. Pojat olivat Jarista selvästi nuorempia. Taipuivat kai hyvin hänen komentamiseensa. Jari selitti innostuneesti miten maja on rakennettu. Laittoi puunoksista pienoismallin, että kaverit näkisivät miten majan katto pysyy. Oli myöskin tarpeellista porata reiät ikkunoita varten, niihin laitettiin oksista ristikkoikkunat. Oviaukkoa piti madaltaa turvallisuussyistä, ettei tumma oviaukko näkyisi kauas.

25.04.

Jari oli jotenkin väsynyt, mutta innostui lähtemään kävelylle hevostalleille päin. Pikkuveli rattaissa piti vain ottaa mukaan. Sanoin, että hän saa sitten itse työntää rattaista. Kuitenkin se olin minä, joka niitä suuremmaksi osaksi työnsi.

Isolla aukiolla kuului korviin kimeä ääni. Taivaalla lensi pienoismalli. Kävimme utelemassa ihan läheltä. Mies joka lennätti sitä kertoikin aika ystävällisesti omasta harrastuksestaan. Olisin voinut kuunnella kauemminkin, mutta pojat eivät jaksaneet. Jari haki puskasta pajunoksia ja ruokki niillä hevosia. Hänen pikkuveljensä ihmetteli rattaista.

Tuli mieleen, että vuosi sitten, suunnilleen samaan aikaan keväällä kävimme Jarin kanssa täällä. Kauhean nopeasti menee aika. Olen toiminut tukihenkilönä hänen kanssaan jo yli vuoden. Tässä on kyllä ihmettelemistä itsellenikin. Olen muutoin kauhean levoton, en kovin pitkäjänteinen.

Jari halusi talleille hevosia katsomaan, odotin pikkuisen kanssa ulkona. Hän palasi hymyilleen onnellisesti, kädessä paskalle haiseva hevosen kenkä.

17.05.

Viimeinen uinti.

Yllättävä minulle oli viimeksi Jarin pyyntö laskea yhdessä isoa liukumäkeä. Yritin jopa jarruttaa häntä. Ajattelin ettei hän kumminkaan uskalla. Mutta sitten sovittiin hänen laskevan minun perässäni.

Tämä oli iso saavutus, viimeinen pelko uimahallissa tuli voitetuksi. En edes jaksanut liukua yhtä monta kertaa kuin hän. Tänäänkin hän halusi

ensimmäiseksi isoon liukumäkeen. Vaihteluksi houkuttelin häntä isoon altaaseen. Uimme yhdessä toisesta päästä toiseen hänen pidellessään minusta yhdellä kädellä kiinni.

18.05.95.

Viimeinen kerta.

Viimeinen virallinen tapaaminen oli suunniteltu viikkoja etukäteen. Torstaina kahdelta. Sanoin äidille, että tulen ajoissa. Kerroin pitämästäni päiväkirjasta ja halusin luettaa sitä hänellä.

Olin ohjaajani kanssa jutellut päiväkirjastani ja sen julkaisemisen mahdollisista ongelmista, kun en ollut kysynyt asianomaisilta päiväkirjan pitämiseksi lupaa. Ajattelin perheen pelkäävän joutumista julkisuuteen, heidän negatiivista reagointiaan työtäni kohtaan. Ajattelin äidin pelkäävän minun tunkeutuvan liian syvälle heidän elämäänsä. En osannut ajatella heidän voivan olla mielissään huomiosta - että joku jaksaa tutkia heidän elämäänsä. Siinä mielessä sain ohjaajalta hyvän idean ja rohkaisua. Tavallaan päiväkirjan luettamisella voi saada hyvin palautettakin.

Päivää ennen yritin järjestää päiväkirjan olemassaolevat sivut. Lueskelin niitä ja pyyhin (väliaikaisesti) pois muutaman mielestäni liian kriittisen paikan. Sijoitin siihen versioon myös kuvat, jotka olin ottanut.

Äiti oli laittanut marjapiirasta, Jarikin oli jo päässyt koulusta. Annoin äidille päiväkirjan luettavaksi. Siihen meni kauan aikaa. Samalla tuli kommentteja:

”Sanoivatko sos.viranomaiset silloin kun Jari oli lastenkodissa tosiaan, että äiti pitää lomaa.”

- Näin se oli.

”Ymmärsitkö kuitenkin mistä oli kyse?”

- Olit psyykkisesti väsynyt kaikesta.

”Avioero,eroseminaari, elämä sekaisin - olin harkitsemassa.” Hän veti kädellä yli kaulan. ”Ei kai sos.työntekijä voinut kertoa ihan kaikkea, hänellä kun on salassapitovelvollisuus.

- Niin on minullakin.

Yritin varovaisesti kysellä, olisiko hänellä mitään sitä minun kirjallista työtäni vastaan?

”Jos saisin itselleni kopion noista?”

Lupasin heille ikioman. Jarillekin muistoksi. Voi lukea vähän isompana.

Kello oli jo yli kahden. Jari oli laittanut äidin pyynnöstä kahvin tippumaan. Istuimme pöytään maistamaan piirasta. Tosi hyvää oli. Ajatuksissani jaoin Jarin kanssa sos.työntekijälle tarkoitetun palan, jos hän ei sattuisi tulemaan.

Tulihan hän. Puhuttiin ihan kaikesta. Kuulumisia ja sitten meidän tukitoiminnasta. Sanoin oppineeni paljon. Opin itsestäni ja muista. Sain kokemuksia joita tulen tarvitsemaan tulevaisuudessakin.

Sos.työntekijä sanoi, että tukihenkilönä olen toiminut aivan hyvin. Tosi hyvä, että olen askarrellut ja rakentanut Jarin kanssa kaikenlaista. Monet tukihenkilöt vaan ajeluttavat lastaan autolla neljäkymmentäviisi minuuttia ja siinä kaikki.

Äitikin myönsi minun kehittyneen, alussa kun en hänen mielestä osannut laskeutua lapsen tasolle. Hän myös piti siitä, että touhusin Jarin kanssa kaikenlaista - Jari oli ollut hyvin innostunut lusikan veistämisestä ja muustakin.

Minäkin olen toisena vuotena tullut äidin kanssa hyvin toimeen. Emme ole enää niin vieraita toisillemme, ettei uskaltaisi sanoa mitä ajattelee. Meille löytyy yhteistä puhuttavaa silloinkin kun Jari ei ole vielä palannut koulusta, vaikkapa käsityöstä.

Hän ompelee jatkuvasti jotain vaatteita lapsillensa. Minäkin ompelen ja korjailen joskus omia vaatteita. Olen muutaman kerran saanut käyttää hänen saumuriaan ja äiti ompeli minun kehittämieni kaavojen mukaan Jarille talvipyöräilypipon. Olen saanut vinkkejä leipomiseen ja ruuanlaittoon. Tänä keväänä sain häneltä tosi hienon kasvin. Olin niin iloinen siitä. Se on iso ja tosi komea. Hyvä muisto. Kyllä me hyväksi tutuiksi siinä ajassa tulimme.

Sanoin ottavani vielä yhteyttä, jos olen käymässä täälläpäin. Ja onhan minulla vielä haettavana muutama äidin ottama valokuvakin.

Olimme sos.työntekijän kanssa lähdössä yhtäaikaa. Otin pyöräni ja kävelimme hänen autolleen. Ulkona satoi joten istuimme autoon vähäksi aikaa juttelemaan. Annoin hänelle päiväkirjan luettavaksi. Hän selaili sivut kahteen kertaan, kommentoiden joitakin seikkoja.

Oikeasti minua hävetti vähän, en ollut ehtinyt siistiä päiväkirjaa häntä varten. Olen aina vain kirjoittanut vapaasti mitä tulee päähäni, en ole osannut ajatella, että joku voisi loukkaantua minun hetkellisistä kriittisistä mielipiteistäni. Ei tullut mieleenkään että muut tulevat lukemaan sitä.

Äiti

Perhe muutti kaupunkiin muualta, silloin kun äiti meni kolmatta kerta naimisiin. Hänen uusi miehensä asui täällä ja syntymässä oli kolmas lapsi. Tukisuhteen alkaessa oli nuorin lapsi jo vuoden ikäinen.

Siinä vuodessa oli ehtinyt tapahtua muutakin. Äiti oli viimeisestä miehestä asumiserossa, mies kyllä kävi joskus tapaamassa lastaan, mutta avioero oli vireillä. Mies oli liian tyly muita lapsia kohtaan, joskus jopa väkivaltainen ja käytti liikaa alkoholia.

Perheessä oli nyt kolme lasta. Vanhin 16 - vuotias poika, hyvinkin itsenäinen, opiskeli jossain muualla. Häntä näkyi kotona vain viikonloppuisiin. Jari - minun tuettavani oli 6 - vuotias ekaluokkalainen, jolle äidiltä ei riittänyt tarpeeksi aikaa ja huomiota koska perheessä oli myös se kolmas - sylväuva.

Perhe asui hyvässä paikassa. Pienkerrostalon asunnossa on neljä huonetta ja keittiö. Jarin huone tosiaan on hyvin pieni, niin että sinne mahtuu vaan sänky ja lelulaatikko. Hänen huoneensa se olikin vain nimellisesti, koska harvemmin hän siellä jotain tekee. Läksyt luetaan olohuoneessa tai keittiön pöydällä ja hän nukkuu useasti äidin vieressä. Olohuoneessa ollaan tässä perheessä hyvin paljon. Se on aivan keittiön vieressä, että äiti näkee ruuanlaitonkin yhteydessä mitä kakarat tekevät. Yhteisessä pihassa on neljä kaupungin omistamaa pienkerrostaloa. Lapsille on oma leikkipuisto ja hiekkalaatikko. Kellarin tiloissa ovat saunat, pesutuvat ja askarteluverstas. Piha on todella viihtyisä kesällä, silloin on miltei aina pihapenkeillä istumassa keskustelevia asukkaita. Tämä toimiva pihapiiri luo läheisiä ihmissuhteita.

Talojen asukkaista suurin osa on lapsiperheitä, joiden äitejä näkee pihalla työntämässä lastenvaunuja tai istumassa hiekkiksen reunalla juttelemassa ja seuraamassa toisella silmällä lasten touhuja. Pihassa on hyvin tavallista, että samanikäisten lasten äidit auttavat toisiaan vahtimalla toistensa lapsia tai vaihtamalla muita palveluita. Joku oli tosiaan hyvä leipoamaan (hänen leipänsä ehti minunkin suuhuni). Jarin äiti oli hyvä ompelemaan. Hän ompeli pihan pienille mekkoja, bodypaitoja, jouluaikoina tonttulakkeja. Usen hän antoi vain lahjaksi, mutta joskus joku vahti siitä hyvästä hänen lastaan, silloin kun hän oli käymässä kaupassa. Yhdellä naisella oli taas auto, millä hän sitten auttoi Jarin äitiä hakemaan isompia ostoksia. Silloin tällöin he tekivät edullisia tarjousostoksia kauempana sijaitsevassa automarkettissa. Pihapiiristä löytyy kummallisiakin ihmisiä - juoppoja ja muuten vaan kateellisia. Kerran äiti sai verottajalta lapun maksaa lisää veroja, kun joku oli soittanut hänen tienaavan ompelemalla talon asukkaille.

Ensimmäisen kevään aikana koin tukitoiminnan raskaaksi, koska äidiltä ei

saanut mitään ehdotuksia tekemisten suhteen. Hänellä ei tuntunut olevan minkäänlaista mielipidettä. Tulee mieleeni miten kriittisesti ajattelin alussa:

“Ja siellä he istuvat hiekkiksen reunalla, poltellen tupakkia tyhjä katse silmissään ja juorutessaan melkein unohtaen muksujen olemassaolon”.

Ihmettelin, mistä hän voi olla väsynyt, kun ei näytä olevan mihinkään kiirettä. No joo, jos ei saa nukkua yhtäjaksoisesti yöllä, saahan hän sitten ta-soittaa unia päivällä. Onhan hänellä kuitenkin käytettävissään kodinhoitaja muutaman kerran viikossa ja nyt vielä lisäksi tukihenkilö.

Kyllä me hyvin pärjäsimme, mutta kun me kesällä Jarin kanssa palasimme leiriltä ennen aikoja, tuli äiti huonolle tuulelle. Äidillä oli paineita, niistä hän ei silloin kyllä kertonut, mutta ajattelin siinä olevan syynä avioeron.

Silloin leirin jälkeen äiti sanoi:

“Mä en oikein tiä, tartteeks tässä mitään tukihenkilöä, onks sillä toiminnalla mitään järkeä”.

Äiti oli ilmiselvästi väsähtänyt omiin ongelmiinsa. Sos.työntekijä oli palaverissä kuitenkin eri mieltä. Jatkoin Jarin kanssa samaan tapaan. Jaria hakiessani oli pakko nähdä äiti, hänen kanssa nyt ei oikein synkannyt. Meidän välinen suhteemme tuntui olevan jäisen hyytävä. Yritin vaan kestää sen rauhallisesti.

Paremmän kontaktin äidin kanssa sain vasta sen jälkeen, kun hän pääsi sairaalasta ja Jari tuli pikkuveljen kanssa lastenkodista kotiin. Äiti oli saanut sairaalassa jonkinlaista terapiaa ja osallistui eroseminaariin. Luulen, että niistä ja keskusteluista psykologin kanssa oli paljon apua, koska nyt hän uskalsi aukaista suunsa ja sanoa huolensa. Uskalsi auttaa itse itseänsä ja hakea apua muualtakin. Hän otti ohjat omiin käsiinsä. Äidin ja minun välinen suhde muuttui paljon läheisemmäksi. Ehkä se johtui siitä, ettei hänellä ollut enää kovia paineita. Meille löytyi keskusteltavaa silloinkin kun odotimme Jarin tuloa koulusta. Sain kuulla haukut opettajasta ja jotain tulevaisuuden suunnitelmista, joista viranomaisten ei pitänyt vielä kuulla. Mielestäni hän oli päässyt kriittisen pisteen yli - hänen elämänsä alkoi sujua hienosti. Hän myönsi sen itsekin.

Oli äiti itsekin alussa ollut ihmeissään, kun hänelle ehdotettiin tukihenkilöä. Ei hän tiennyt mitä semmoisella tekee. On aikamoinen urakka kasvat-
taa kolmea lasta yksin, auttamassa ei ole edes sukulaisia, koska he asuvat muualla. Eikä äiti edes huolinut apua sukulaisilta, koska yksi siskoista oli kerran hänelle jo huomauttanut: “mitäs hankit niitä noin monta, jos et itse jaksa niistä huolehtia”.

Aki

Silloin tukitoiminnan alussa äiti selitti minulle kerran, että Aki on niin kuin pikkasen epäluuloinen minun käyntieni suhteen. Hän oli kyllä Akille selittänyt minun käyvän Jarin ei hänen takia, mutta tunsin kuitenkin epä-mukavuudentunnetta silloin, kun Aki oli paikalla. En millään halunnut sotkeutua heidän elämäänsä, mutta oli kyllä vähän outoa tulla perheeseen käymään, tietäen että Jarin isäpuoli luule minun olevan kilpailija. Ja toisaalta pelkäsin astuvani hänen reviirillensä toimiessani Jarin tukihenkilönä. Luulin erheellisesti hänen mahdollisesti haluvan olla isä kaikille kolmelle lapselle. Sitten en taas pitkään aikaan nähnyt häntä. Kuulin vain äidiltä, että Aki on käynyt lainaamassa rahaa (viinaan). Joskus harvemmin, mutta vain pyynnöstä hän kävi katsomassa lastaan.

Jari

Jari tuntui vastoin kaikkia odotuksia olevan aivan tavallinen poika. Vaikka sos.viranomainen sanoi, ettei kaikissa tukihenkilöä hakevissa perheissä ole poikkeavia ilmiöitä, odotin silti näkeväni häiriköivän lapsen ja vanhemman joka ei pärjää lapsensa kanssa. Se, että Jarilla oli jotain vaikeuksia koulussa oli mielestäni melkein merkityksetöntä. Ei kaikkien tarvitse olla hiljaisia, kuuliaisista ja hyvin menestyviä. Joillakin saattaa alkaa raksuttaa myöhemmässä iässä.

Tukisuhteen alkuvaiheessa meidän toimintaamme koostui pääasiassa retkistä, piirtämisestä, askartelusta ja uintireissuista. Minulle se oli raskasta siinä mielessä, ettei Jarin eikä hänen äitinsä puolelta tullut mitään kommentteja eikä toivomuksia. Enkä voinut kysyä neuvoja muiltakaan tukihenkilöiltä, kun en ollut ketään niistä vielä nähnyt. Onneksi sain sos.työntekijältä palavereissa positiivista palautetta ja jotain vinkkejä.

Jarilla itsellä oli ehkä vähän huono itsetunto. Johtuiko se siitä, että hänen koulumenestyksensä ei ollut parasta mahdollista ja opettaja ei pitänyt hänestä, koska hän häiriköi tunneilla ja tappeli muitten kanssa. Ehkä Jari luuli olevansakin paha, koska äitikin vietti nyt enemmän aikaa vauvansa kanssa. Äiti kertoi minulle Jarin kysyneen miksi minä käyn hänen luona, miksen mene jonkun paremman pojan luo.

Tukisuhde kuitenkin pelasi, joskus paremmin, joskus huonommin. Niinkuin sos.viranomainenkin sanoi: säännöllisyys on tärkeä. Pidempien taukojen jälkeen oli raskaampi päästä samalle aaltopituudelle. Joskus taas kävelin samantien kotiin takaisin, koska mielestäni oli ihan turha repiä Jaria pois pelitouhuista kavereiden luota vain sen takia, että minä tulin. Tärkeintä koko tukitoiminnassa on tuettavan omatoimisuuden edistäminen.

Muuttoni jälkeen lähetin heille kortin. Kerroin terveisiä ja laitoin uuden osoitteeni siihen.
Sain vastauksen.

Hei Uuve!

Olen yrittänyt Jaria, että hän kirjoittaisi sinulle mutt aika ei ole riittänyt. Hän sai kaikki vanhat kaverit takaisin, eikä enää malta edes syömässä käydä. Jari on ollut paljon kalastamassa ja jokusen kalan on saanutkin. Tänne muutto (10.07.) alkoi meillä ikävästi, ei ollut muuttoapua ja sen kovan vehkimisen jälkeen loukka- sin selkäni ja siitä toivuttuani puhkesi angiina. Antibioottikuurin jälkeen sama tuli Jarillekin. Nyt on lääkkeet loppuneet häneltäkin ja ollaan hyvässä kunnossa. Kiitokset muuten kirjeestäsi, kuvasi oli jännä. Oletko saanut jo gradun valmiiksi? Muista sit lähetellä kopio. Kyllä Jarikin varmaan kirjoittelee kun nämä alkukii- reet helpottaa, vaikka ensi tiistaina alkaa jo koulukin. Jarin koulu on aivan lähellä, ei edes niin pitkä koulu- matka kuin edellisessä paikassa. Kestihän sielläkin jos- kus koulusta kotiin tulo kolmekin tuntia. Saa nähdä kuinka täällä menee. Minä ikävöin takaisin kovasti mut on vaan kestettävä.
Laitoin nämä kuvat mukaan, toi koulussakin otettu kuva jäi aina antamatta, kun olit käymässä.
Terv. Jarin äiti

8. POHDINTOJA

Lastensuojelun historia osoittaa, että lapsuuden keksimisen jälkeen on vas- tuu lapsen kasvattamisesta siirretty vanhemmille. Modernin (ydin) per- heen ilmestyminen, selvä sukupuoli- ja sukupolvirakenne ovat sulkeneet perheen yksityiseen maailmaan, jossa perhe-elämä on keskittynyt pääasias- sa lasten kasvattamiseen yhteiskunnalle. Julkinen sektori tulee apuun vasta silloin kuin perhe ei selviydy lapsen sosiaalistamisessa yhteiskunnan normiston mukaisesti. Eri aikakausina on lasten ja nuorten vakavina so- siaalisina ongelmina nähty yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuvat erilaiset ilmiöt kuten lapsityövoiman käyttö, kerjäläisyys, nuorisorikollisuus. On- gelmia on pyritty korjaaman kasvatuksen, hoidon ja kontrollin avulla.

Nykyisin on lapsista ja lapsuudesta yhteiskunnassa alettu puhumaan taas enemmän. Kysymyksiä herättää huoli siitä, että lapset ovat jääneet aikuis- yhteiskunnan ulkopuolelle omana eriytyvänä ryhmänä. Kuten Strandell

(1992, 19-21) sanoo, ovat yhteiskuntatieteet nähneet lapsuuden vain lapsi-instituutioiden sosiaalipoliittisissä ja kasvatuksellisissa käytännöissä. Lapsi on puuttunut subjektina, lapset on jätetty "näkymättömiksi", "poissaoleviksi", "mykiksi".

Työn, kotielämän, vapaa-ajan eriytyminen ja se, että kasvatusinstituutiot ovat irrallaan muista yhteiskunnan toiminnoista, on tehnyt lapsista ja nuorista marginaalisen ryhmän. Ymmärretään, ettei lapsi voi olla erillään perhepolitiikasta eikä yhteiskunnastakaan. Lasten ja nuorten integraatiota yhteiskuntaan pyritään tehostamaan erilaisilla sosiaalipalveluilla, mutta perinteisiä sukupolvien välisiä suhteita ja sukupuolirooleja ei pystytä välittämään vain ammattiauttajien avulla. Ei pitäisi unohtaa, että lapsetkin ovat yksilöitä jotka tarvitsevat henkilökohtaista huomiota, läheisyyttä ja opastusta. Koulut ja päiväkodit eivät kuitenkaan suurien lapsimäärien vuoksi pysty siihen. Kun yksilöllisempi kasvatusta ei taida onnistua liukuhihnalla niin vaikeissa tilanteissa katsotaan yhä useammin toiveikkaasti vapaaehtoistoiminnan puoleen.

Lapsen kasvuprosessiin on aina kuulunut erilaisia leikki- ja muita rituaaleja, jotka valmistavat lasta aikuisten maailmaan. Myös on aina ollut tietynlaisia sukupuoleen liittyviä odotuksia kuten esimerkiksi pojille on tärkeä hyvä fyysinen kunto ja sen kohottamiseksi ovat kehittyneet leikit, pelit ja harrastukset. Leikkiriittejä ja rooleja ei ole välitetty pelkästään tapauskohtaisina sosiaalistamiskeinoina, vaan ne ovat toimineet myös sukupolvia yhteen sitovina suhteina, joissa vanhempi sukupolvi välittää itse nuoruudessa saamiensa taitoja seuraaville sukupolville.

Yleensä tukisuhdetta luonnehditaan aikuisen ja lapsen väliseksi suhteeksi. On tietysti tilanteita jolloin tukihenkilö vetää vain aikuisen roolia. On pakko käskää ja kieltää, toisinaan jo liiankin paljon yleisen järjestyksen ja lapsen oman turvallisuuden nimissä. Mutta tukihenkilö voi olla lapselle myös ystävä-kaveri jonka kanssa voi harrastaa ja pelata, joka ohjaa lasta tekemisissä, opettaa uusia taitoja, auttaa vaikkapa läksyjen teossa. Lähempi tuttavuus, yhdessä leikkiminen ja askartelu on oikein suotuisa Fronesisin (1990, 10-11) mainitseman vertaissuhteen kaltaisen tärkeän yhteyden kehittymiselle. Tärkein tukisuhteessa on kuitenkin vastavuoroisuus. Tukisuhteen pitää tarjota kummallekin osapuolelle jotain. Jos tukihenkilö on vain antaja puoli, voi hän palaa loppuun nopeasti ja suhdekin päättyy siihen.

Tutkimuksessani käsiteltävä perhe on yksi niistä monista yksinhuoltajaperheistä, joista näkyy selvästi "hyvinvointiyhteiskunnan" huono-osaisen piirteitä. Perhe on eristäytynyt suvusta, asuu eri paikkakunnalla. Taloudellisten resurssien vähäisyyden korvaa sosiaalitoimisto avustuksillaan. Äidin

voimavaroja kohennetaan perhehoitopalvelujen avulla. Teoreettisesti täyttää tämä perhe selvästi moniongelmaperheen kriteerit, vaikka käytännössä, varsinkin kriisin jälkeen se näytti aivan tavalliselta lapsiperheeltä, perheeltä jonka äiti voisi olla hyväksi esimerkiksi monille muille.

Nelihenkisen lapsiperheen pyörittäminen ei liene yksinhuoltajaäidille helppoa. Vauvaikäisen lapsen olemassaolo yksin tietää jo huonosti nukutuja öitä ja työtä täynnä olevia päiviä. Huomiota, tukea ja rakkautta on annettava muillekin lapsille. Ilman tukea ja vapaapäiviä, päivästä päivään on jaksettava. Kun äiti väsyä, niin häntä auttamassa ei ole ketään. Loppuun palaminen saattaa tuoda mieleen synkkiäkin ajatuksia. Vaikka vaikean elämäntilanteen hallitsemiseksi ei tarvita kuin pientä ulkopuolista apua, sen saaminen ei aina ole helppoa.

Vaikka tukihenkilö määrättiin lapselle, tarkoitti se käytännössä tukea koko perheelle. Huomasin, miten lapsi ja äiti kuuluvat yhteen, heitä ei noin vaan voi erottaa toisistaan. Ei fyysisesti eikä muulla tavoin, koska yksinhuoltajaperheessä on äiti lapselle ainut aikuinen, johon voi luottaa ja turvautua.

Yhteyden saaminen lapseen ei osoittautunut erityisen vaikeaksi. Joskus auttaa jos muistelee mistä itse eri ikäisinä on pitänyt: leikit, askartelut ja harrastukset. Useimmille ihmisille on jäänyt myös joitakin haaveita omasta lapsuudesta joita voisi toteuttaa tukisuhteessa. Kokeilla voi ihan kaikkea, vain näin selviää, mistä lapsi pitää tai tulisi pitämään. Itse en ole tavannut yhtään pikkupoikaa, joka ei olisi kiinnostunut pienten leikkiveneiden tekemisestä. Lapsi voi kyllästyä rakennusprosessiin, mutta sitä enemmän osaa nauttia veneen uittamisesta rannalla.

Jälkeenpäin tarkasteltuani näyttää tämä tukisuhde ja perheen pärjääminen selviytymistarinalta. Ahdistunut, väsynyt ja apaattinen yksinhuoltajaäiti saa uutta puhtia elämäänsä sosiaaliviranomaisten ja tukihenkilötoiminnan yhteistyöstä. Kun äiti on käsitellyt ongelmansa psykologin kanssa terapiassa, saanut uusia vinkkejä seminaareissa ja poika löytänyt tukitoiminnan avulla uusia harrastuksia ja kavereita, alkaa perhe taas pärjätä omillaan.

Tutkimukseni perusteella on vaikea sanoa minkälaiset lapsiperheet ovat tuen tarpeessa. Se riippuu hyvin paljon tilanteesta ja vanhempien taidoista selviytyä kriiseistä omin voimin. Tarve tukihenkilöön on tapauskohtaista ja samoin tarvittavan tuen laatu. On kuitenkin ihan selvä, että tukitoiminnalle on käyttöä vaikeiden tilanteiden syntymisen ehkäisyssä tai jälkiseurauksien korjaamisessa.

Tukitoiminta uutena ihmissuhteena laajentaa lapsen maailmankuvaa. Lapsi näkee muidenkin ihmisten elämää, erilaisia käyttäytymismalleja ja elämäntapoja. Tukisuhde rikastuttaa lapsen maailmaa, tarjoaa uusia positiivisia arvoja ja asenteita, joista lapsi voi tehdä valintansa itse. Tukihenkilötoiminta lapsen kehitystä tukevana ihmissuhteena on varteenotettava potentiaalinen voimavara, mitä ei pitäisi nykypäivänä lainkaan väheksyä.

9. LÄHTEET:

- Alanen, L. - Bardy, M. (1990): Lapsuuden aika ja lasten paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalihuollon julkaisusarja 12. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Alanen, L. (1994): Perhelapsuus ja lasten perheys - "perhe" lasten näkökulmasta. Teoksesta Perhe, toim. P. Linna. Tampereen Yliopisto.
- Allport, Gordon W (1942): The use of personal documents in psychological science. New York.
- Bjurström, Erling (1981): Generationsupporet Ungdomskulturer, ungdomsrörelser och tonårsmarknad från 50-tal till 80-tal. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Boyden, J. (1990): Childhood and the Policy Makers: A Comparative Perspective on the Globalization of Childhood. Teoksessa: Constructing and Reconstructing Childhood.
- Frønes, I. (1990): Vertaissuhteiden merkityksestä. Nuorisotutkimus 3/90
- Gerald, Leslie, R. (1976): The Family in Social Context. New York: Oxford University Press.
- Grönfors, M. (1982): Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät.
- Grönfors, M. (1985): Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva.
- Hautamäki, A. (1996): Individualismi on humanismi.
- Heikura, P. (1987): Keravan nuorisovankilan vankeinhoidon historiikki. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Heino, T. (1997): Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. STAKES, Helsinki.
- Hellsten, K. (1990): Hyvinvointivaltio ja oikeus toimeentuloon - sosiaaliturvan kehityksestä Suomessa. Teoksessa Hyvinvointi ja muutosten Suomi, toim. Pentti Takala ym. Helsinki.
- Helminen, J. & Mikkola, M. (1994): Lastensuojelu. Gummerus Kirjapaino OY, Jyväskylä.
- Helsingin kaupunki. Lastensuojeluvirasto. 1983. Helsingin Lasten - ja nuorisohuolto. Toimintaympäristöstä ja huollon tarpeeseen vaikuttavista tekijöistä.
- Häggman, K. (1996): Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopisto, Hakapaino.
- Jallinoja, R. (1985): Johdatus perhesosiologiaan. WSOY, Porvoo.
- Jamieson, L. (1987): Theories of family development and the experience of brought up. Sociology, Vol. 21, No. 4 (591-607).

- Jaakkola, J. (1991): Yhteisöavusta vapaaehtoistyöhön. Epävirallinen apu suomalaisen sosiaaliturvan kehityksessä. Teoksessa Valtion varjossa, toim. Aila-Leena Matthies. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Helsinki 1991, 8-28
- Jenks, C. (1982): *The Sociology of Childhood. Essential Readings.* London: Batsford.
- Jyrkämä, J. (1978): Toimintatutkimuksen teoriasta ja tutkimuskäytännöstä. Sosiaalipolitiikan teoriaa ja ongelmia. Helsinki.
- Kolu, T. (1994): Keskustelua perheen merkityksen muutoksista ja teollistumisesta. Teoksesta *Perhe*, toim. Pirkko Linna. Tampereen Yliopisto.
- Konner, M. (1975): *Relations among Infants and Juveniles in a Comparative Perspective.* Teoksessa: Lewis/Rosenblum.
- Kotovaara, T. (1991): Sovitaan toiminta- nuoren rikosentekijän uusi mahdollisuus: Esimerkkinä Jyväskylän sovitaan toiminta ja sen ensiaskeleet. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto.
- Kuure, T. & Parkkonen, A. (1996): Jengi organisaatiomuotona: Uhmakkaiden individualistien yhteenliittymä? Stakesin tutkimuksia: Kenen ongelma? Toimittanut J. Karjalainen. Gummerus Kirjapaino OY, Saarijärvi.
- Lahikainen, A-R. (1988): Yhteiskuntatieteellinen lapsitutkimus. Mitä se on ja mitä se voisi olla. Nuorisotutkimus 3/88
- Lastensuojelulaki 683/1983
- Lehtinen, S. (1992): Maallikoauttamisen ja ammattityön ongelmallinen suhde. Sosiaaliturva 16/92
- Lehtinen, S. (1994): Tukihenkilö apuna arjessa. Järjestöjen tukihenkilöprojekti. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Helsinki: Hakapaino.
- Levamo, T. (1986): Tukihenkilötoiminta Lastensuojelutyönmuotona Helsingissä. Sosiaaliviraston julkaisusarja B11/1986.
- Matilal, Bimal K. (1996): Pluralism, Relativism, and interaction between cultures.
- Matthies, Aila - Leena (1990): Kapinasta muutoksen malliksi: vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa. Helsinki: Hanki ja Jää
- Mikkola, M. & Helminen, J. (1994): Lastensuojelu. Gummerus Kirjapaino OY, Jyväskylä.
- Piirainen, V. (1974): Vaivaishoidosta sosiaaliturvaan. Sosiaalihuollon ja sen työntekijäjärjestöjen historiaa Suomen itsenäisyyden ajalta. Karisto oy, Hämeenlinna.
- Parsons, T. - Bales, R. (1956): *Family. Socialization and Interaction Process.* Routledge & Kegan Paul, London.
- Porevirta, S. (1995): Lastensuojelun tukisuhde tukihenkilöiden tuettavien, vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kokemana. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto.
- Prout, A. & James, A. (1990): *Constructing and Reconstructing Childhood.*
- Pulma, P. (1987): Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki.
- Rautiainen, J-M. (1989): Nuorell rikosentekijälle vapausrangaistus, hoitoa vai avohuollon palveluja. Sosiaaliturva 89/22.
- Ritvanen, P. (1995): Haastattelu Jyväskylän tukihenkilötoiminnasta.

- Robertson, Ian (1987): *Sociology*
- Räisänen, V. (1995): Tukihenkilöprojekti. Sosiaaliturvan Keskusliitosta Matti Harhan haastateltavana. Radiolähetys.
- Sarmela, M. (1969): Reciprocity Systems in the Rural Society in the Finnish-Karelian Culture Area with Special Reference to social Intercourse of Youth.
- Scanzoni, J. (1983): *Shaping tomorrow's family. Theory and policy for the 21st century.* Sage Publications, Beverly Hills 1983.
- Sihvola, Juha (1996): *Yksilö, yhteisö ja hyvä elämä.*
- Solberg, A. (1990): *Negotiating Childhood: Changing Constructions of Age for Norwegian Children.* Teoksessa Prout, A & James, A. *Constructing and Reconstructing Childhood.*
- STAKES (1996): *Lapset ja lama. Pelastakaa Lapset, 3/96, 18-19*
- Strandell, H. (1988): *Sociologin och barnen. Sosiologia 4/88, 277-287.*
- Strandell, H. (1992): *Uusi lapsi on syntynyt? "Uuden" lapsitutkimuksen arviointia. Nuorisotutkimus 10/4 (19-27).*
- Strauss, A. & Corbin, J. (1990): *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques.* Newbury Park: Sage.
- Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen, Saari (1995): *Laadullisen Tutkimuksen Työtapoja.*
- Takala, P. (1994): *Kohti Postmodernia perhettä - Perhepolitiikan Muuttuvat Käsitteet.* Teoksesta *Perhe*, toim Pirkko Linna. Tampereen Yliopisto.
- Taskinen, S. 1994, *Perhe muuttuvassa maailmassa.* Teoksesta *Perhe*, toim Linna, Pirkko. Tampereen Yliopisto 1994.
- Wiseman, I. P. (1995): *Kerro vain totuus. Elämäkertatutkimuksen omaelämäkerrallisuus.* Toimittanut Elina Haavio - Mannila. Helsinki, Gaudeamus.
- Yin, Robert, K. (1987): *Case Study Research, Design and Methods.*